

VERVEN MET PLANTEN

constance groenendijk-nieuwhoff

INHOUD

inleiding en voorbereiding	2
beitsen, voorschriften 1, 2, 3 en 4	5
verven, voorschriften I, II, III en IV	8
bijzondere kleurstoffen	11
verven met indigo	12
verven met meekrap	15
verven met korstmossen	16
index op kleur	19
recepten op nederlandse naam, alfabetisch	22
adressen van leveranciers van gedroogde planten	55
literatuurlijst	56
index op nederlandse naam van de plant	57

te bestellen bij:

constance groenendijk-nieuwhoff
amerbos 1, amsterdam-nieuwendam
telefoon: 020 - 27 84 83

Inleiding

Dit boekje is een gedeeltelijke vertaling en bewerking van: "Wir färben mit Pflanzen" van Kurt Henschel en "The use of vegetable dyes" van Violetta Thurstan.

Henschels boek heb ik vertaald omdat het uitverkocht is, ook antikwaries en Violetta Thurstans boekje omdat het één van de modernere boeken op dit gebied is en omdat voor velen misschien een boekje in de nederlandse taal de theorie van dit verven met plantaardige kleurstoffen meer bereikbaar zal maken.

Waarom met veel moeite met planten verven als er zoveel goede chemische verfstoffen zijn?

Ik geloof dat het voornamelijk aanslaat bij mensen, die graag veel moeite overhebben om een heel bijzonder en uniek resultaat te verkrijgen, die dus het materiaal waarmee ze werken in de eerste plaats helemaal naar hun zin en mooi willen hebben.

Het soort, waartoe weefsters, spinsters en handwerksters zijn te rekenen, die met behulp van dit plantaardig geverfde materiaal zo een eigen stijl kunnen creëren.

Dus, bereid u voor op moeite, rommel, vieze luchtjes en voldoening over prachtige bestorven, herfstachtige kleurtjes.

Een paar gebruiksaanwijzingen voor dit boekje:

De recepten met nrs. 1 - 154 zijn ontleend aan Henschels boek.

De recepten met nrs. 155 - 210 komen uit het boekje van Violetta Thurstan. U zult zien dat er aanzienlijke verschillen zijn in hoeveelheden van zowel wol, planten, als chemicaliën.

Bij de duitse recepten is sprake van: verven volgens voorschrift en dan volgt I, II, III of IV. Deze aanduidingen verwijzen naar het hoofdstuk "beitsen" waar deze voorschriften zijn gegeven.

Recepten, die niet speciaal vermelden dat ze bestemd zijn voor katoen of zijde, zijn afgestemd op het gebruik van wol als te behandelen materiaal, dus het overgrote deel.

Voorbereiding

Eerst iets over de voorbehandeling van het garen. Het verdient aanbeveling, indien u garen kant en klaar koopt, te vermelden bij uw bestelling, dat u het zelf wilt verven. U krijgt dan wol zonder finish, die de kleurstof beter zal opnemen. Als u zelf b.v. wol spint, moet u deze wol na het spinnen eerst wassen in een handwarm synthetisch of niet-synthetisch sop; hierbij voegt u aan het sop een scheutje azijn toe. Dit laatste neutraliseert de kalkzeep, die bij dit proces gevormd wordt. Daarna spoelen en drogen (niet in de centrifuge). Bij hard water wat waterontharder (Calgon) toevoegen.

Voor motecht maken gebruikt u b.v. Mitin (een handelsmerk dat verkocht wordt door de firma Geigy te Enschede) en wel ongeveer 2 gram voor 1 kg. wol. U moet er ook wel op bedacht zijn bij het gebruik van handgesponnen wol, dat haast iedere vacht anders kleurt, afhankelijk van: fijn of grof haar, aanwezigheid van veel of weinig vet in de wol en van het deel van het schaap

Bij de plant (op alfabet achterin) staat aangegeven wanneer de plant eventueel het beste geplukt kan worden. Overigens zijn planten ook vaak gedroogd bij de drogist te krijgen (op verzoek besteld) zie daartoe of bij de betreffende plant de farmaceutische naam vermeld is. Zie voor adressen indien u niet slaagt in uw woonplaats, blz. 55.

Is de farmaceutische naam niet genoemd, dan is de plant waarschijnlijk niet in gedroogde vorm in de handel. Als u een plant vers wilt gebruiken is vaak de dubbele hoeveelheid nodig van de hoeveelheid die staat aangegeven voor de gedroogde plant. De recepten zijn gegeven in gewichtspercentages. Men stelt het gewicht van het garen op 100%, is dit 100 gram, dan is 1% dus: 1 gram. Als voorbeeld het volgende recept:

400% planten, d.i. 400 x 1 gram = 400 gram planten
15% aluin, d.i. 15 x 1 gram aluin = 15 gram aluin
3% kopersulfaat, d.i. 3 x 1 gram = 3 gram kopersulfaat

Iets ingewikkelder wordt het indien u b.v. 345 gram wol wilt verven. U stelt dan: 345 gram op 100%
3,45 gram is dan 1%

Bij het recept dat hierboven als voorbeeld werd gegeven zijn de benodigde hoeveelheden dan:

400% planten = 400 x 3,45 gram (is 1%) = 1380 gram planten
15% aluin = 15 x 3,45 gram (is 1%) = 51.75 gram aluin
3% kopersulfaat = 3 x 3,45 gram (1%) = 10,35 gram kopersulfaat

Indien in een recept niet uitdrukkelijk een andere hoeveelheid te verven materiaal is vermeld, is altijd uitgegaan van 100% garen, daarop zijn dan de hoeveelheden planten en chemicaliën gebaseerd.

Ik zou u willen adviseren eerst te beginnen met planten die heel gemakkelijk te vinden zijn als zuring en kastanjebladeren bijvoorbeeld, in plaats van meteen met krap of indigo te beginnen. U krijgt dan routine met de methodes en als er iets mislukt hebt u tenminste fijn gewandeld.

Wel, u heeft nu een kleurtje uitgezocht, uw wol of ander garen gewassen en planten en potten bijeengezocht. Indien u nu wol en planten zo maar in een pot zou stoppen en zou koken, zou er waarschijnlijk alleen een vieze bende ontstaan. Uw wol moet n.l. klaargemaakt worden om de kleurstof zo goed mogelijk uit de planten te kunnen opnemen. Dit klaarmaken heet "beitsen" en dit is in het kort de gang van zaken:

met behulp van chemicaliën de vezels van de wol een beetje stukmaken, zodat de kleurstof onbelemmerd en sneller in de binnenste wolvezeldeeltjes kan doordringen.

Bovendien zorgt het beitsen ervoor dat de kleur in de vezel wordt vastgehouden: wordt gefixeerd in de wol.

Beitsen is haast even belangrijk als het verven zelf.

Er zijn ook planten, die zonder dat het garen voorgebeitst is, direct hun kleurstof afgeven, zie onder hoofdstuk "verven", voorschrift I,

INDIGO.

5.liter water.

Per liter $\frac{1}{2}$ gr.natronloog,caustic-soda. NaOH.

Dit dient om het water alcalisch te maken,wat nodig is voor de indigo.

Deze verfstof wil uitsluitend verven in een alcalisch milieu. Alcalisch is het tegenover gestelde van zuur.

Indigo heeft de vervelende eigenschap om alleen in zuurstofvri, water te willen aanverven.

Om dit te bereiken voegen we een stof toe,die in waterrijen wordt gebruikt om te bleken,t.w.natrium-hijdsulfiet of natrium-thiosulfiet.

De benödigde hoeveelheid is dezelfde als die van natrium-hijdsulfiet.

Deze laatste stof wordt nadat de caustic-soda in het water is opgelost(even roeren)voorzichtig over het wateroppervlak uitgestrooid.

Het is een slecht oplosbare stof,er moet dan ook voorzichtig geroerd worden,tot de witte vlakken verdwenen zijn.

Inmiddels is de indigo afgewogen:

voor lichte kleuren 1 gr.per liter,

voor middelkleuren:2 gr. per liter.

zeer donker :3 gr.per liter..water.

De indigo wordt aangedeedgd met een beetje warm water en daarna in de pot gedaan.

De pot moet een temperatuur hebben van ongeveer 50 graden C.

55 graden C.is de optimale verftemperatuur voor indigo.

De pot wordt ingepakt om op temperatuur te blijven en ongeveer 1uur met rust gelaten om te rijpen..

Tijdens deze periode wordt aan de blauwe indigo de kleur onttrokken.m.v.reductie,d.i.zuurstof onttrekken..

Nu wordt indigo omgezet in indigo-wit.

alleen het indigo-wit is in staat om te verven..

Na de rusttijd wordt het deksel,dat al die tijd op de pot heeft gezeten,verwijderd en wordt het te verven materiaal in de vloeistof ondergedompeld,alsof het een paling was.

Na de eerste keer 2 min.te zijn ondergedompeld,wordt het materiaal er weer voorzichtig langs de zijkant uitgevist om het aan de buitenlucht te laten oxijderen d.w.z.van geel-groen tot blauw te laten kleuren. Dit oxijderen neemt ongeveer /5 tot

20minuten in beslag..

De diepte van de kleur wordt,behalve door het %verf,ook door het aantal trekken bepaald.

3 trekken(3 keer verven)is het minimum.

5 is het normaal gemiddelde, men kan gaan tot vijftien trekken

Mocht intussen de verfstof zijn omgeslagen en troebel blauw geworden zijn,dan helpt een beetje sulfiet(hijdro) om de zuurstof te verwijderen..

Hiermee kan helaas niet ongestraft door worden gegaan,omdat het water dan zijn alcalische karakter verliest.

Na enkele toevoegingen van hijdsulfiet,weer wat caustic-soda..

Na de laatste trek wordt het materiaal aan de lucht gedroogd en liefst een week met rust gelaten.

De kleurechtheid kan bevorderd worden door nabeitsen,met een aluin-zemelen oplossing..

0 a 20% van de te verven stof.

Dit alles na wassen met zeep(zachte)!

Beitsen

Maar eerst iets over het beitsen, wat toch wel bij de meeste recepten nodig is.

De chemicaliën, die het meeste worden gebruikt voor het beitsen, zijn:

aluin	kaliumbichromaat
wijnsteen	tinchloride
kopersulfaat	ijzersulfaat

Maak dus potjes, gevuld met deze chemicaliën en voorzie ze wél van een duidelijk etiket. Plaats ze vervolgens in het donker op de bovenste plank van een kast, daar er giftige bij zijn. Zie voor het beitsen zoals het gedaan wordt in de duitse recepten (1 - 154) hoofdstuk "verven", de voorschriften I, II, III en IV. Voor het beitsen op de engelse wijze, zie hieronder de voorschriften 1, 2, 3 en 4.

Aluinbeits, voorschrift 1, (potassium aluminium sulfaat)
=====

Deze is de gewoonste van alle beitsen en was vanaf de oudste tijden bekend aan en werd gebruikt door ververs. Het wordt meestal gebruikt in combinatie met wijnsteen zuur, daar dit de kleur helderder maakt en egalere.

a) wol, gebeitst met aluin

De meeste verfboeken geven een verhouding van 25% aluin op 100% wol. Deze verhouding voldoet voor tamelijk grove en sterke wol, maar om fijne, tere wol of borduurwol te beitsen is ze te sterk, daar aluin de neiging heeft de wol stug te maken. Daarom is voor deze soorten wol 18% aluin op 100% wol een betere verhouding.

recept: 18 - 25% aluin
 6% wijnsteen zuur
 100% wol

 een grote pot koud water

methode: los de aluin en het wijnsteen zuur afzonderlijk op door overgieting met heet water en voeg deze oplossingen toe aan de met water gevulde ketel. Plaats de ketel op het vuur en roer goed. Als het water warm is, plm. 40° C., wordt de wol toegevoegd (goed natgemaakt vooraf) en wordt het bad geleidelijk verhit tot het kookpunt. Als dit punt bereikt is, zet dan het gas zachter en laat het water blijven pruttelen: één uur voor ruwe, sterke wol en ongeveer 3/4 uur voor tere wol.

Het beitsen is dan klaar.

Haal de wol met een houten lepel uit de ketel en laat ze uitdruipen. Knijp het overtollige water er zachtjes uit, wring of was ze echter niet.

De wol kan nu onmiddellijk hierna worden geverfd, maar het is beter een dag of twee te wachten. De wol kan in een linnen zak,

in het donker, worden bewaard, zodat ze vochtig blijft. In sommige gevallen, in het bijzonder bij het verven van rode kleuren, kan beitsen en verven in hetzelfde bad plaats vinden maar met als nadeel dat de tinten niet zo helder zullen zijn als indien beitsen en verven afzonderlijk zouden hebben plaats gevonden.

Het is ook mogelijk met aluin gebeitste wol te laten drogen en later, tot wel een jaar later, te gebruiken. De wol dan voor het verven wel weer eerst goed natmaken. Aluin is de enige voorbeits waarbij dat mogelijk is.

b) zijde, gebeitst met aluin

Ruwe zijde is bedekt met een gele, kleverige gom, die verwijderd moet worden voordat ze de verf op zal kunnen nemen.

Om dit te doen worden de spoelen eerst in een mousseline (weet niet of dit nog verkrijgbaar is) zak genaaid en dan in een hete zeepoplossing gebracht (225 gram zeep op 450 gram zijde). Dit geheel wordt tot net onder het kookpunt verhit en daar gedurende een uur gehouden. Dan wordt de zijde uit de zak gehaald en de zeep eruit gewassen. Daarna is de zijde klaar om te worden gebeitst. Indien de zijde van een firma wordt gekocht, heeft deze behandeling vaak al plaats gevonden. De grootste zorg is nodig bij het beitsen van zijde, daar het heel gemakkelijk haar glans verliest, Vóór het beitsen moet ze zachtjes gespoeld worden in lauw water.

recept: 100% zijde
 25% aluin
 6% wijnsteenzuur
 een ketel lauw water

methode: los de aluin en het wijnsteenzuur afzonderlijk op door overgieten met heet water en voeg ze toe aan het water. Doe de zijde in de ketel en verhit de water heel langzaam tot 40° C. Neem dan de ketel van het vuur en laat de zijde in deze oplossing gedurende 12 of 15 uur staan.

De zijde moet dan worden geverfd voordat ze droog is.

c) katoen en linnen, gebeitst met aluin

Er zijn verschillende methodes om deze harde, vaste vezels geschikt te maken voor op name van verf. Hier is één methode:

1. Koken. Kook tenminste gedurende een uur in water met wat soda en zeep erin. Dit is om het garen door en door schoon te maken. Laat na het koken de katoen in deze oplossing staan gedurende 2 uur. (Sommige oude franse ververs bevelen aan het garen te koken in "zuur" water, d.i. water met fijngesneden zuring erin of heel zwak zwavelzuur, dus in ieder geval in een zwak zuur milieu).
2. Doe daarna de katoen of het linnen in een sterk samentrekkende oplossing van looizuur, 15% op 100% garen. Breng dit bad tot

koken en laat het gedurende $\frac{1}{2}$ uur pruttelen. Neem dan de ketel van het vuur en laat de katoen in de vloeistof afkoelen. Neem de katoen er na enige uren uit en was ze.

3. Het eigenlijke beitsen. Dit is hetzelfde als voor wol, maar de katoen moet enige uren in de aluinoplossing blijven staan na het koken.

Tinbeits, voorschrift 2.

=====

Tin, gewoonlijk te koop als tinkristallen of tinchloride, wordt voornamelijk gebruikt indien heel heldere tinten rood of geel, voor wol en zijde, zijn gewenst. Het wordt soms als beits gebruikt; ook wel wordt het alleen aan het bad toegevoegd om de kleur helderder te maken.

Het wordt bijna altijd gebruikt in combinatie met wijnsteen en soms met oxaalzuur en wijnsteen. De wijnsteen moet eerst apart in water worden opgelost alvorens het bij het tinchloride te voegen.

Tin moet altijd zorgvuldig worden opgelost voor het in de ketel (van gegalvaniseerd ijzer) te doen, daar het anders de ketelwand aantast. Natuurlijk kunt u ook een vertinde koperen ketel (zoals u ze meestal koopt) gebruiken.

recept: 100% wol
12,5% wijnsteen
3% tinkristallen

Het beitsproces is gelijk aan dat van aluin. Deze beits is niet geschikt voor linnen en katoen, maar enkele tinkristallen kunnen toch wel worden toegevoegd aan een aluinbeitsbad indien heel heldere kleuren gewenst zijn.

Chroombeits, voorschrift 3.

=====

Kaliumbichromaat is de vorm waarin chroom gewoonlijk wordt gebruikt. Dit is een heel goed te gebruiken beits, daar hij de wol heel zacht en zijdeachtig maakt. Bij het beitsen met kaliumbichromaat moet er een deksel op de ketel worden gehouden gedurende het beitsproces, daar deze beits heel gevoelig is voor licht en de kleuring zelfs onegaal kan worden als dit niet wordt gedaan. Om dezelfde reden moet de wol niet aan het licht worden blootgesteld na beitsen met chroom.

Na het beitsen moet de wol worden gewassen en als ze daarna niet meteen geverfd wordt, moet ze bewaard worden in een afgesloten pan of in een linnen zak in het donker.

recept: 100% wol
1,5 - 3% kaliumbichromaat

Het beitsproces is gelijk aan dat van aluin.

IJzerbeits, voorschrift 4.

IJzer- of kopersulfaat

IJzer of koper zijn tamelijk moeilijke beitsmiddelen in het gebruik omdat ermee gebeitste wol bij niet zorgvuldige behandeling gemakkelijk onegaal kleurt bij het verven. Wijnsteenzuur wordt altijd samen gebruikt met ijzer- en kopersulfaat. IJzer maakt gewoonlijk de kleuren donkerder en doffer. IJzer wordt niet vaak als voorbeits gebruikt, doch wel na het verfbad om de kleur te ontwikkelen.

De wol wordt eerst geverfd en daarna wordt het ijzersulfaat aan het bad toegevoegd, uiteraard eerst opgelost in water. Kopersulfaat wordt vaak gebruikt om geel geverfde wol groen te laten worden, dus na het verfbad.

recept: 100% wol

6% wijnsteenzuur

3% ijzer- of kopersulfaat

methode: kook de wol gedurende 1 uur in het verfbad, neem ze dan uit de ketel. Los het sulfaat en de wijnsteen afzonderlijk op in water en voeg deze oplossingen toe aan het verfbad.

Roer goed, voeg dan de wol weer toe en vervolg de kleuring.

Dit wordt soms genoemd: het ontwikkelen van de kleur naar een andere of donkerder tint.

Nog een opmerking: de strengen garen moeten vooral los afgebonden worden, omdat anders de beitsvloeistof en de kleurstof niet op de plaatsen kunnen komen waar de streng is afgebonden met garen.

Nu is het garen voorbehandeld, gebeitst, en kan het eigenlijke verfproces beginnen.

Verven

We onderscheiden vier methodes om te verven:

- 1°. Het garen wordt direct, zonder voorbeits, geverfd.
- 2°. Het garen, al dan niet voorgebeitst, wordt geverfd en na het verfbad wordt nog een behandeling met een metaalzout toegepast (genoemd bij het "beitsen"): het ontwikkelen van de kleur.
- 3°. Het verven met garen dat tevoren is gebeitst.
- 4°. Het verven waarbij het benodigde beitsmiddel aan het verfbad wordt toegevoegd.

In het kort samengevat verloopt het verfproces als volgt:

De gedroogde of verse planten worden met een ruime hoeveelheid koud water opgezet, geleidelijk aan de kook gebracht en vervolgens gedurende een aantal uren gekookt.

Dan wordt dit bad al dan niet gefiltreerd door een zeef of doek. Dus soms worden de planten eruit gehaald en soms blijven ze samen met de wol in het verfbad. De laatste methode geeft iets mooiere resultaten. Het bad wordt afgekoeld tot plm. 50° C,

waarna het te verven materiaal - al of niet gebeitst, in ieder geval nat - wordt toegevoegd. Het bad wordt opnieuw tot koken gebracht en zo gehouden gedurende een aantal uren (maximaal 3) tot de gewenste tint is verkregen. Daarna wordt de wol uit het verfbad genomen en of verder ontwikkeld of gespoeld en gedroogd. Soms ook laat men de wol in het verfbad koud worden en haalt ze er de volgende dag uit waarna ze gespoeld en gedroogd wordt. Het ontwikkelen gebeurt in een apart bad, waaraan het vooraf opgeloste metaalzout is toegevoegd. Dit bad wordt op 50° C gebracht waarna het natte garen wordt toegevoegd. Dan wordt verder verhit tot 100° C en deze temperatuur wordt zo gehouden tot de gewenste tint is verkregen (zie het betreffende recept). Om een mooie egale kleur te krijgen helpt het toevoegen van een beetje wolwasmiddel aan het verfbad.

Bij de engelse recepten (nrs. 155 - 210) wordt de hoeveelheid plant en het toegepaste verfproces per recept gegeven. Bij de duitse recepten (nrs. 1 - 154) wordt steeds verwezen naar de hierna uitgewerkte verfvorschriften I, II, III en IV.

Voorschrift I

Verven zonder voorbeits

Het verfbad wordt bereid door de voor de gewenste kleur benodigde hoeveelheid verse of gedroogde planten ongeveer 2 uur te koken in een grote ketel water. (In het algemeen 100 tot 200% gedroogde of 200 tot 400% verse planten).

Gedroogde planten worden hiertoe een dag tevoren in een ruime hoeveelheid koud water geweekt en, voordat het te verven materiaal wordt toegevoegd, in dit weekwater uitgekookt. De uitgekookte planten worden of eruit gehaald of ze blijven in een bosje of katoenen zakje (of in nylonkousen) in het verfbad hangen.

Het bad wordt op 40 tot 50°C gebracht, indien nodig door toevoeging van koud water. Bij deze temperatuur brengt men het (natte) te verven materiaal in het verfbad, brengt het bad in ongeveer een half uur tot koken. Onderwijl beweegt men voortdurend het garen. Hierna wordt gekookt, naar gelang de gewenste intensiteit van kleur, gedurende 1 tot hoogstens 3 uur. Het garen kan in het verfbad afkoelen of men kan het ook meteen uit het bad halen, uitknijpen en spoelen of wassen (indien nodig). Hierna spoelen bij dalende temperatuur zó lang, tot het spoelwater helder blijft. Vanzelfsprekend wordt een wolwasmiddel gebruikt of een synthetisch wasmiddel, in ieder geval een alkali- (zeep)vrij wasmiddel. (Vóór het verven). Het is ook aan te raden een beetje wolwasmiddel aan het verfbad toe te voegen, dit egaliseert de kleur.

Voorschrift II

Kleurontwikkelingsvoorschrift

Het volgens voorschrift I, III of IV geverfde materiaal wordt uit het verfbad genomen. Dan worden aan het bad toegevoegd de volgens voorschrift van de gekozen kleur, in heet water opgeloste, metaalzouten. Het bad wordt door toevoeging van koud water tot ongeveer 70°C afgekoeld. Hierin brengt men opnieuw het garen en verhit dan geleidelijk tot het kookpunt. Het garen moet onderwjl goed in beweging gehouden worden.

Men ontwikkelt zo, kokend, gedurende ½ tot 3/4 uur. Het geverfde garen mag niet in het ontwikkelbad afkoelen, maar wordt meteen gespoeld, gewassen en gedroogd (hangend, nat).

Voorschrift III

Verven na voorbeitsen

De in het recept genoemde metaalzouten worden opgelost in heet water, afzonderlijk, en toegevoegd aan een ketel water van ong. 40 à 50°C.

Even goed doorroeren en dan kan het garen worden toegevoegd. Het bad wordt geleidelijk tot 100°C verhit en daar gehouden gedurende 1 à 1½ uur. Het gebeitste garen kan of uit het bad worden genomen, uitgeknepen en direct geverfd (voorschrift I) of men laat het garen afkoelen in de beitsoplossing en verft de volgende dag. Een beitsoplossing kan maar één keer worden gebruikt.

Voorschrift IV

Verven en beitsen in hetzelfde bad

Men voegt bij deze methode het goed opgeloste metaalzout toe aan het bad met de uitgekookte planten. Men brengt dit bad op 40°C en voegt dan het goed natgemaakte en uitgeknepen garen toe. Daarna wordt het bad geleidelijk verhit tot 100°C en kookt men gedurende 1 tot 2 uur. Daarna wordt de wol uit het bad gehaald, gewassen en gespoeld.

Enkele bijzondere kleurstoffen worden op een, ven de hierboven beschreven methodes, afwijkende wijze geverfd. Deze kleurstoffen worden in het volgende hoofdstuk beschreven.

Soms kan uit eenzelfde verfbad nog een tweede en soms zelf een derde kleur worden verkregen, al of niet met dezelfde beits als de hoofdkleur. Dit is dan meestal vermeld in de betreffende recepten.

Bijzondere kleurstoffen

blauwhout of haematoxyline (campêche-hout)

haematoxylin campeachianum

Deze kleurstof wordt ook veel gebruikt om dierlijke weefsels te verven. Het is in de handel als geelachtige brokjes of als poeder.

Geschikt voor wol, katoen en zijde.

Indien als beits gebruikt wordt:

aluin
tin en wijnsteen-
zuur
ijzer
kaliumbichromaat en
wijnsteen-
zuur

is dit het resultaat:

leiblauw en purperblauw
purper
zwart

diep grijs

cochenille (pererood)

coccus cacti

Cochenille is gedroogde schildluis, die een zeer krachtig rode verfstof bevat. De natuurlijke kleur van cochenille is eigenlijk karmijnrood. Door beitsen of ontwikkelen krijgt men verschillende rode tinten.

Zie voor de engelse methode van verven met cochenille bij: recepten op plantenaam alfabetisch, onder cochenille.

duitse methode van verven met cochenille

Het poedervormige cochenille moet de dag voor het verven in koud water te weken worden gezet. Indien men wil verven volgens voorschrift IV, kan men de wijnsteen ook reeds aan dit bad toevoegen.

Vóór het verven moet het cochenillebad eerst $\frac{1}{2}$ uur koken. Er ontstaat dan een schuimlaag op het bad, die eraf geschept moet worden. Ook zet zich op de wand van de ketel een donkere rand af, die verwijderd moet worden. De gekookte cochenille-oplossing wordt tot 50°C afgekoeld; dan wordt het garen toegevoegd en wordt het geheel langzaam tot koken gebracht.

Het garen moet goed geroerd worden onderwijl, anders wordt de kleuring gauw vlekkelig. Ook wat wolwasmiddel, toegevoegd aan het verfbad, is aan te bevelen.

Indien een vertinde koperen ketel wordt gebruikt, worden de kleuren wat helderder en geler van tint.

Indien als voorbeits wordt gebruikt: is dit het resultaat:

aluin
aluin en wijnsteen-
zuur
chroom
oxaalzuur en wijnsteen-
zuur
tin en wijnsteen-
zuur
ijzer

magenta (een rode kleur)
karmozijn
diep purper
diep geraniumrood
helder scharlaken
diep purper-grijs

"fustic chips"

morus tinctoria

Niet in de nederlandse flora te vinden, het is waarschijnlijk de gedroogde bast van een in de Levant groeiende moerbeï. Het is als preparaat in de handel.

Deze kleurstof wordt voornamelijk gebruikt om wol te verven. Ze geeft heel mooie gele tinten, die ook goed zon- en wasecht zijn. Als het geverfd wordt op licht indigo, krijgt men een heel mooi groen.

Indien als beits gebruikt wordt:	is deze kleur het resultaat:
aluin	citroengeel
chroom en wijnsteen	oud goud
tin en wijnsteen	diep boterbloemgeel
ijzer	olijfgroen

indigo

indigofera tinctoria

Natuurlijke indigo komt uit India, Azië of Egypte, maar deze is haast niet meer verkrijgbaar.

Indigo, die synthetisch vervaardigd wordt, is echter wel te krijgen. Er zijn twee methodes om met indigo te verven, beide zijn echter nogal omslachtig.

1) Het gebruiken van indigo-extract, zelf te maken of klaar te kopen, dit is de gemakkelijkste methode, maar geeft niet de mooiste kleur.

2) Het maken van een stamoplossing hydro-sulfiet-indigo (het hydrosulfiet vat proces).

methode 1:

227 gram zwavelzuur in een maatglas,
28 gram natuurlijke indigo,
14 gram gebluste kalk,
een glazen roerstaaf,
een glazen of porceleinen bak.

Doe de indigo in de glazen bak. Voeg er wat zwavelzuur bij en roer met de roerstaaf. Voeg een beetje kalk toe. Roer goed; dan weer een beetje zuur toevoegen en opnieuw kalk. Ga zo door tot alles is toegevoegd. De oplossing moet dan worden bewaard in een afgesloten glazen bak of pot. Ze moet zo een week rijpen, af en toe een beetje omroeren en een klein beetje kalk erbij doen.

verfproces: 100% wol
16% indigo-extract

Voeg het indigo-extract toe aan het water van het verfbad. Roer goed, verwarm tot 40°C ongeveer en voeg dan de wol toe.

Breng het bad langzaam tot net onder het kookpunt en houdt het daar gedurende drie kwartier.

Neem de wol eruit, spoel goed, gebruik geen zeep.

Indien het nu verkregen blauw te groen is, kan dit hersteld

worden door een beetje krap aan het verfbad toe te voegen. Sommige ververs vinden de kleur beter worden als de wol van tevoren wordt gebeitst met aluin.

methode 2:

het hydro-sulfiet vat proces

Het klaarmaken van de stamoplossing:

84 gram dubbelkoolzure soda,
56 gram hydrosulfiet poeder,
56 gram synthetische indigo,
een grote pan heet water (ong. 55°C),
2 maatglazen of flessen,
1 grote porceleinen kan of pot om de stamoplossing in te bewaren
(inhoud 4 à 5 liter),
een emaille pan,
een glazen roerstaaf,
mortier en stamper,
waterthermometer.

- 1) Doe de 56 gram indigo in de mortier en voeg een beetje warm water erbij. Roer met de stamper tot een gladde pap is verkregen. Doe deze oplossing in de emaille pan.
- 2) Doe in een maatglas 600 cc heet water. Voeg geleidelijk de soda toe, roer intussen met de roerstaaf.
- 3) Doe in het andere maatglas 600 cc heet water en voeg hieraan toe het hydrosulfietpoeder. Roer goed tijdens het toevoegen.
- 4) Nu gaan we verder met pot nr. 1.
Voeg eerst aan deze oplossing de soda-oplossing toe en daarna de hydrosulfietoplossing. Verhit dit alles tot 52°C en houd de temperatuur zo gedurende een half uur in een warm vertrek.
De temperatuur van het bad mag niet schommelen. De thermometer moet gedurende het gehele proces in het bad blijven. Als de temperatuur te hoog wordt (60°C is het maximum) is het hele bad bedorven en kunt u opnieuw beginnen!
Als de oplossing goed klaargemaakt is, moet het glazen staafje, als het uit de vloeistof wordt gehaald, helder geel zijn.

Er kunnen twee soorten fouten gemaakt zijn:

- 1) Er kunnen kleine deeltjes stof aan de roerstaaf kleven. Dit betekent dat er wat indigo niet is opgelost. Er is blijkbaar niet genoeg hydrosulfiet of het sulfiet is oud en heeft iets aan kleur ingeboet. Voeg in dat geval 56 of 84 cc van het hydrosulfiet, dat nog over is in het stamglas, toe. Laat de oplossing een tijdje staan en test dan weer met de glasstaaf.
- 2) De oplossing kan dik en melkachtig zijn. Dit betekent dat er teveel hydrosulfiet aanwezig is. Voeg in dat geval kleine hoeveelheden van de sodaoplossing toe, test onderwijl aldoor

met het glazen staafje tot het een helder geel toont.

het verfproces met de hydrosulfiet-stamoplossing

Vul een grote ketel met water van ongeveer 50°C. Voeg 56 gram van de hydrosulfiet-oplossing toe en 28 gram zout.

Roer goed en laat het 20 minuten staan.

De bedoeling hiervan is om het water te de-oxyderen. Voeg 28 gram van de stamoplossing indigo toe, vermijd het vormen van luchtbelletjes.

Als het bad er nu troebel uitziet, is er teveel soda en moet er weer een beetje hydrosulfiet-oplossing bij.

De temperatuur van het verfbad moet tussen de 50 en 55° gehouden worden, in geen geval hoger dan 60°C.

De goed natgemaakte wol er heel voorzichtig in laten zakken, zonder luchtbelletjes te maken en een half uur verven.

Dan de wol eruit halen en bij blootstellen aan de lucht moet de kleur nu van bleek geel via groen naar blauw gaan.

Nadat de wol een half uur aan de lucht is blootgesteld kan ze weer in het verfbad worden gedaan, b.v. als de kleur niet donker genoeg is. Mogelijk moet dan een beetje stamoplossing worden toegevoegd, maar het is beter in hetzelfde bad aldoor nog een beetje langer te verven dan om een te sterk bad te gebruiken.

Het gebruik van rubber handschoenen is wel aan te bevelen. Soms wordt een theelepeltje zwavelzuur aan het eerste spoelwater toegevoegd. Dit fixeert de kleur.

Tenslotte wordt het garen in een kokend zeepsopbad gewassen.

groen met indigo

De wol wordt eerst lichtblauw geverfd met indigo, zie boven. Dan wordt ze gebeitst met aluin en wijnsteen op de gewone manier. Daarna geel geverfd met wede, fustic chips, perzische bessen, wouw, tormentil, (struik)heide, zaagblad, bosbes of berk. Sommige ververs verven eerst geel en daarna blauw met indigo.

zwart met indigo

Er zijn verschillende manieren om wol te verven. Een heel goede is om de wol eerst heel donkerblauw te verven met indigo en daarna te verven met walnootblad.

korkum

curcuma tinctoria

Een geel poeder, of brokjes wortel, gemaakt van de wortels van de plant curcuma tinctoria. Geeft zonder beits een krachtig oranje.

Helaas is deze kleur niet erg kleurecht en daarom wordt het weinig gebruikt. Indien het wordt toegevoegd aan een verfbad van perzische bessen, tegen het einde van de verftijd, geeft het een prachtige verrijking van de kleur.

krap (meekrap)

rubia tinctoria

methode 1

=====

Indien het voorgebeitste garen gedurende enige dagen in een vochtige doek op een koele plaats wordt bewaard alvorens het te verven, wordt de kleur mooier.

Voor het verven moet het garen dan in lauw water gespoeld worden. Voor een zuivere rode kleur mag de temperatuur van het verfbad niet hoger dan 70 - 80°C komen; de temperatuur moet zo gehouden worden gedurende het gehele verfproces (1 à 1½ uur). Bij het verven van een tweede kleur uit hetzelfde verfbad, mag de temperatuur daarentegen wel 100°C worden. Belangrijk is ook hier om wat wolwasmiddel aan het verfbad toe te voegen om een mooie egale kleur te bereiken.

Verder moet gedurende het verven het garen goed in beweging blijven, d.m.v. roeren met een houten lepel.

methode 2

=====

De kleurstof wordt opgelost in het verfbad, goed roeren en dan langzaam verhitten tot aan het kookpunt. Het geheel ongeveer 20 minuten net onder het kookpunt houden.

Dan wat water en de wol toevoegen en gedurende een uur laten pruttelen. De wol koud laten worden in het verfbad. Daarna de wol spoelen en nog eens wassen in een kokend sop. Dit maakt de kleur helderder en mooier.

Indien eerst geel geverfd wordt met curcuma (niet zo lichtecht) en daarna in het tweede meekrapbad deze geverfde wol nogmaals wordt geverfd, zal het resultaat een heel mooi oranje zijn, dat dan wel lichtecht is.

De typisch rode kleur van baai wordt verkregen door de wol eerst te behandelen in een bad van zemelen en daarna te verven met een middenkleur krap.

indien als beits gebruikt wordt: is deze kleur het resultaat:

aluin en wijnsteen
tin en wijnsteen
chrom
ijzer

bruinachtig rood
helder rood
roodachtig bruin
paarsachtig bruin

kutch

gemaakt van het hout van
sommige acaciabomen

Deze kleurstof is ook als preparaat in de handel. Ze is speciaal geschikt voor katoen. Ze wordt verkocht in donkerbruine blokjes, die eerst fijngemaakt moeten worden in een mortier alvorens ze te kunnen gebruiken. Er mag dan geen vocht bij komen omdat kutch erg kleverig wordt en bijna niet meer hanteerbaar is.

indien als beits gebruikt wordt: is deze kleur het resultaat:

aluin	geelachtig bruin
tin en wijnsteen	bruinachtig geel
ijzer	bruinachtig grijs

mossen

Bij het verven met mossen wordt in Engeland geen voorbeits gebruikt. Wél vinden sommige ververs dat een beetje ijszijn, aan het verfbad toegevoegd, de kleur er beter uithaalt. Er zijn drie methodes om met mossen te verven:

methode 1

=====

Doe het mos in een grote ketel, gevuld met koud water. De verhouding is ongeveer 100% mos op 100% wol. Breng de ketel geleidelijk aan de kook en laat dan 2 tot 3 uur pruttelen en dan koud worden. Voeg de volgende dag de goed natgemaakte wol toe en kook dit alles tesamen tot de gewenste diepte van kleur is verkregen. Daarna spoelen.

methode 2

=====

Hierbij wordt eerst een laag mos op de bodem van de ketel gelegd, daarna een laag wol, dan weer mos en zo doorgaan tot de ketel bijna vol is. Voeg dan koud water toe en breng de ketel met inhoud aan de kook. Kook gedurende enige uren, net zo lang tot de gewenste kleur is verkregen. De kleur is dan zeer kleurecht. Goed spoelen.

methode 3

=====

Dit is de methode, die in Duitsland het meest wordt gebruikt. Kook de in het recept gegeven hoeveelheid mos gedurende 2 à 3 uur en filtreer dan de vloeistof (door een fijne zeef), koel af tot 40 - 50°C en voeg de natte, gebeitste wol toe. Daarna weer koken tot de gewenste kleur is verkregen (bij 100°C). Eventueel kan de kleur daarna nog ontwikkeld worden.

Enige mossoorten

Deze mossoorten komen in Nederland niet voor, maar mogelijk zijn ze gedroogd verkrijgbaar, b.v. bij speciale kruidenwinkels. Indien u ze, in een land waar ze wel groeien, wilt determineren, schaft u zich dan aan: "The observers book of lichens", zie ook literatuurlijst.

parmelia saxatilis geeft bruin

Het is in het wild te vinden in Engeland, Schotland en op de Shetlandeilanden. Het geeft een prachtige tint oranje-bruin.

De beste verzameltijd is juli en augustus in de genoemde gebieden.

parmelia omphalodes geeft roodachtig bruin of bruin

Te vinden op rotsen, in de bergen van Wales, de Schotse Hooglanden en het westen van Ierland. Het geeft een heel goed, warm, donkerbruin of roodachtig bruin. Het is dit mos, dat aan het befaamde "Harris Tweed" zijn speciale geur gaf.

parmelia parietina geeft een geelachtig bruin

In Engeland een gewoon, helder geel mos, dat op stenen muurtjes en daken van oude schuren groeit. Het verft wol geelachtig bruin of, indien de wol voorgebeitst wordt met kaliumbichromaat, een warm roseachtig bruin.

ramalina scopulorum geeft geel of geelbruin

Alweer een mos, dat in Engeland heel gewoon is. Het is grijs van kleur en groeit vooral aan zee. Ook wel in vochtige donkere bossen. De beste verzameltijd is in de winter of na zware regenval.

peltigera canina geeft geel voor linnen

Dit is een vlak groeiend mos op rotsen, speciaal in bossen. Beits het linnen eerst met aluin, kook het dan samen met het mos gedurende 3 of 4 uur. Laat het koud worden in het verfbad.

sticta pulmonacea geeft oranje

Ook wel longkruid genoemd. Het wordt gevonden op bomen in Engeland, Schotland en Noord-Ierland. Het verft wol oranje.

lecanora tartarea geeft rood

Heel gewoon in Engeland op rotsen. Het wordt in Engeland al heel lang door de boeren van Wales, de Shetland Eilanden en de Orkneys gebruikt. Ze waren gewoon het met een ijzeren hark van de rotsen te schrapen en het dan te weken in urine, waaraan een beetje kalk was toegevoegd.

litmus of cudbear

Dit is een preparaat, gemaakt van verschillende mossen, gedroogd en in de handel verkrijgbaar. Het verft linnen en katoen niet, wol wel. Het geeft een heel speciale tint aan wol, die van tevoren geverfd is met cochenille. Een prachtige rose kleur is dan het resultaat.

verfproces

Beits 100% wol met aluin en wijnsteenzuur. Verf met 8% cochenille. Neem de wol uit het verfbad en als ze koud geworden is, spoel ze dan. Maak nu een verfbad klaar met 6% litmus. Roer goed en als het litmus helemaal opgelost is, en het water warm, voeg dan de wol toe. Kook de wol in deze oplossing gedurende ongeveer ½ uur, spoel en droog ze.

perzische bessen

Deze bessen groeien in de Levant en zijn als preparaat in de handel als droge, geelachtige bessen. Ze moeten voor gebruik fijngemaakt worden in een mortier.

indien als beits gebruikt wordt: is deze kleur het resultaat:

aluin en wijnsteen	citroengeel
kaliumbichromaat en wijnsteen	oud goud
tin en wijnsteen	diep boterbloemgeel
ijzer en wijnsteen	olijfgeel

sumak

rhus coriaria

In de handel als een geelachtig bruin poeder. Weinig geschikt voor wol, veel gebruikt voor katoen. Geeft dan een geelachtig-bruine kleur.

verfeik

quercus tinctoria

Deze kleurstof is als preparaat in de handel en geeft met tin en wijnsteen als beits, geel en oranje.

Index op kleur, nederlandse plantenaam

<u>nederlandse naam</u>	<u>recept nr.</u>	<u>blz.</u>
<u>blauw</u>		
blauwhout	161	26,11
bosbes	165	28
braam	166	12
indigo	(zie bijz. kleurst.)	45
sleedoorn	198	46
sporkehout	200	46
<u>bruin</u>		
appel	156	23
berk	38,52,63,64,65,66,144	24
blauwhout	160 en bijz. kleurst.	25,11
bosbes	46,47	27
eik	53,210	32,33
els	54,55	33
gagel	59	34
iers mos	62	36,16
jeneverbes	184	36
kastanje	40,41,42,211	43,16
korstmos	51,61	37,38
krap	81-88,189,97-120 en bijz.kleurst.	39,40/42,15
kutch	186,190 en bijz. kleurst.	42,15
lork	193	42
parmelia parietina	(zie bijz. kleurstoffen)	17
parmelia saxatilis	(zie bijz. kleurstoffen)	16
sleedoorn	68,198	45
spar	199	45
sporkehout	56,67	46
struikheide	48	46
sumak	(zie bijz. kleurstoffen)	18
tormentil	60	47
verfbrem	58	49
vogelkers	39,156	49,50
walnoot	43,44,45,57,205	50,51
walstro	(zie krap)	
ijslands mos	49,50	54
<u>geel</u>		
appel	33,156	22,23
berberis	157	23
berk	1,2	25
bingelkruid	159	25
boerewormkruid	25	27
brem	167	28
den	34	32
dotterbloem	176	32

Index op kleur, nederlandse plantenaam
 =====

<u>nederlandse naam</u>	<u>recept nr.</u>	<u>blz.</u>
<u>blauw</u>		
blauwhout	161	26,11
bosbes	165	28
braam	166	12
indigo	(zie bijz. kleurst.)	45
sleedoorn	198	46
sporkehout	200	46
<u>bruin</u>		
appel	156	23
berk	38,52,63,64,65,66,144	24
blauwhout	160 en bijz. kleurst.	25,11
bosbes	46,47	27
eik	53,210	32,33
els	54,55	33
gagel	59	34
iers mos	62	36,16
jeneverbes	184	36
kastanje	40,41,42,211	43,16
korstmos	51,61	37,38
krap	81-88,189,97-120 en bijz.kleurst.	39,40/42,15
kutch	186,190 en bijz. kleurst.	42,15
lork	193	42
parmelia parietina	(zie bijz. kleurstoffen)	17
parmelia saxatilis	(zie bijz. kleurstoffen)	16
sleedoorn	68,198	45
spar	199	45
sporkehout	56,67	46
struikheide	48	46
sumak	(zie bijz. kleurstoffen)	18
tormentil	60	47
verfbrem	58	49
vogelkers	39,156	49,50
walnoot	43,44,45,57,205	50,51
walstro	(zie krap)	
ijslands mos	49,50	54
<u>geel</u>		
appel	33,156	22,23
berberis	157	23
berk	1,2	25
bingelkruid	159	25
boerewormkruid	25	27
brem	167	28
den	34	32
dotterbloem	176	32

geel (vervolg)

<u>nederlandse naam</u>	<u>recept nr.</u>	<u>blz.</u>
els	19	33
es	156	23
fluitekruid	27	33
fustic	177,179 en bijz. kleurst.	33,34,12
gagel	7	34
gaspeldoorn	180	35
gulden roede	181	35
hertshooi	182	36
jacobskruiskruid	183	36
kamille	5,185	37
kastanje	211	43
korstmos	14,18,30,31,36	37,39,16
kutch	(zie bijz. kleurstoffen)	15
liguster	191	42
paardestaarten	9,26	43
peer	195	44
peltigera canina	(zie bijz. kleurstoffen)	17
perzikkruid	23	44
perzische bessen	196,197 en bijz. kleurst.	44,18
ramalina scopulorum	(zie bijz. kleurstoffen)	17
spar	34	45
struikheide	24,201	46,47
ui	35,202	47,48
verfbrem	3,4,21,203	48,49
verfeik	(zie bijz. kleurstoffen)	18
walnoot	57	51
walstro	206	51
wede	207	51
winterbitterling	208	52
wouw	10,11,12,13,28,29,209	53,52
ijslands mos	15,16,17,32,37	54
zaagblad	6,22	55
zuring	8	48

groen en olijf

adelaarsvaren	155	22
beredruif	129,130	23
berk	met indigo	12
gagel	131	34
heide	132 (met indigo)	47,12
iers mos	141,142	36
indigo	(zie bijz. kleurstoffen)	12
kastanje	211	43
korstmos	136,137,138	38
liguster	191	42
paardestaarten	134,(ook met indigo)	43,12
riet	198	44
sporkehout	200	46
struikheide	met indigo	12

groen en olijf (vervolg)

<u>nederlandse naam</u>	<u>recept nr.</u>	<u>blz.</u>
verfbrem	met indigo en 203	12,48
vrouwenmantel	135	50
wede	207	53
wouw	met indigo	12
ijslands mos	139,140	54
zaagblad	met indigo	12
zuring	133	48
<u>grijs</u>		
beredruif	149	23
berk	144,145,146	24,25
bosbes	150	28
blauwhout	162,163	26,11
braam	166	28
cochenille	(zie bijz. kleurstoffen)	11
den	151	32
eik	210	32
els	148	33
galappelen	152,153,154	35
kutch	(zie bijz. kleurstoffen)	15
lijsterbes	147	42
spar	151	45
<u>oranje</u>		
fustic	178	34,12
korkum, kurkuma	(zie bijz. kleurstoffen)	14
korstmos	met krap	14
krap	met alle geelvervende planten	
sticta pulmonacea	(zie bijz. kleurstoffen)	17
verfeik	(zie bijz. kleurstoffen)	18
<u>paars</u>		
blauwhout	164	26,11
cochenille	171 en bijz. kleurstoffen	29,11
litmus	(zie bijz. kleurstoffen)	17
vlier	204	49
<u>rood</u>		
cochenille	121-128,168,174,169,170, 173,175 en bijz. kl.	30,31 11
hertshooi	182	36
korstmos	(zie bijz. kleurstoffen)	16
krap	69-80,89-96,126-128, 187,188 en b.k.	39,40,41 15
lecanora tartarea	(zie bijz. kleurst.)	17
walstro	zie krap, 206	51
<u>rose</u>		
braam	166	28
cochenille	127,172	32,29

rose (vervolg)

<u>nederlandse naam</u>	<u>recept nr.</u>	<u>blz.</u>
sleedoorn	213	45
litmus of cudbear	(zie bijz. kleurstoffen)	17
<u>zwart</u>		
blauwhout	160	25,11
braam	166	28
gele lis	192	42
indigo	(zie bijz. kleurstoffen)	14
moerasspirea	194	42
vlier	204	49
walnoot	205	50

---o---

Recepten, op plantenaam alfabetisch

adelaarsvaren

pteris aquilinum

kleuren: geelachtig groen
groen
donkergeel

recept 155

De knoppen, in juni geplukt, geven een mooi helder, geelachtig groen. Ze worden met koud water opgezet en geleidelijk tot koken gebracht. Daarna blijft het bad 2 uur pruttelen. Dan wordt de, met aluin (voorschrift 1) of kaliumbichromaat voor-gebeitste, wol toegevoegd en wordt nogmaals 2 uur gekookt. Een heel mooi groen wordt verkregen indien daarna geverfd wordt met licht indigo. In de Schotse Hooglanden worden de wortels van de varen gebruikt om het donkere geel in sommige tartans te verkrijgen.

appel

pirus malus

kleuren: dof geel tot
diep goudgeel
roodachtig geel
verzameltijd: voorjaar

recept 33

roodachtig geel

100% appelboombast, gedroogd (van de wilde appelboom)
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

recept 156

De bast wordt vers of gedroogd gebruikt.

Beits: 25% aluin
12,5% wijnsteen
100% bast
100% wol

Verfbad: de bast wordt kleingesneden en 2 uren of langer gekookt. Dan wordt de gebeitste wol toegevoegd en vervolgens gekookt tot de gewenste tint is bereikt.

Kleur: verschillende nuances van dof geel tot diep goudgeel, dit afhankelijk van de kookduur.

berberis

recept 157

Een struik met gele bloemen en later kleine, rode bessen. Ze wordt gewoonlijk gevonden in heggen en open bossen, maar het is waarschijnlijk geen echte wilde plant. De stam of wortel kan vers of gedroogd worden gebruikt en geeft een gele kleur.

Aluin is de gebruikelijke beits, maar dit is een direct aangrijpende verf en ze kan evengoed zonder voorbeits worden gebruikt. Een tinbeits (voorschrift 2) geeft een diepere kleur. Deze verf wordt het meest gebruikt voor zijde.

beredruif

recept 129

olijfgroen
300% bladeren, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, daarna gedurende $\frac{1}{2}$ uur kokend ontwikkelen met

2% ijzersulfaat

recept 149

grijs
300% bladeren, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, daarna kokend ontwikkelen gedurende $\frac{1}{2}$ uur met

5% ijzersulfaat

berberis

kleur: geel

arctostaphylus uva ursi

kleuren: olijfgroen, grijs
verzamelen: voorjaar tot herfst
farm. naam: folia uva ursi
gedroogd verkrijgbaar

recept 130

olijfgroen
200% bladeren, gedroogd
15% aluin in het verfbad

verfvoorschrift IV, daarna kokend ontwikkelen volgens voorschrift II met

4% kopersulfaat

berk

recept 38

bruin

250% gedroogde berkebast
3% kaliumbichromaat en
2% wijnsteen als
voorbeits

verfvoorschrift III

recept 52

helder geelbruin

250% berkebast, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

Deze kleuring wordt erg mooi als het gebeitste garen vóór het verven een tijdje vochtig, in een doek gewikkeld, wordt bewaard en als een vertinde koperen ketel gebruikt wordt om in te verven. Een lichtere tint kan bereikt worden door ontwikkelen met 1% tinchloride volgens voorschrift II.

recept 64

roodachtig bruin

250% berkebast, gedroogd

verfvoorschrift I, daarna kokend ontwikkelen volgens voorschrift II met

2% kaliumbichromaat

recept 66

sterk roodachtig bruin

250% berkebast, gedroogd
3% kaliumbichromaat en
2% wijnsteen als voorbeits

verfvoorschrift III, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II gedurende $\frac{1}{2}$ uur met

1% tinchloride

betula alba

farm. naam: cortex betulae

verzamelen: voorjaar

kleuren: dofgeel, goudgeel, bruin,
geelbruin, roodbruin en
grijs

recept 63

helder roodachtig bruin

250% berkebast, gedroogd

verfvoorschrift I

recept 65

roodachtig bruin

250% berkebast, gedroogd
3% kaliumbichromaat en
2% wijnsteen als voorbeits

verfvoorschrift III, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II gedurende $\frac{1}{2}$ uur met

1% tinchloride

recept 144

lilagrijs

250% gedroogde berkebast

verfvoorschrift I, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II gedurende $\frac{1}{2}$ uur kokend met

8% ijzersulfaat

recept 145

donkergrijs

250% gedroogde berkebast
3% kaliumbichromaat en
2% wijnsteen als voorbeits

verfvoorschrift III, daarna
ontwikkelen volgens voor-
schrift II gedurende $\frac{1}{2}$ uur
kokend met

8% ijzersulfaat

b) de bladeren van de berk

De bladeren kunnen vers of gedroogd worden gebruikt. Indien
vers gebruikt: 200% bladeren op 100% garen. gedroogd is de
helft van deze hoeveelheid voldoende.

recept 1

heldergeel

100% berkebladeren, gedroogd
6% aluin in het verfbad

verfvoorschrift IV

bingelkruid (overblijvend)

recept 146

helder bruinachtig grijs

250% gedroogde berkebast
25% aluin en
6% wijnsteen als voorbeits

verfvoorschrift III, daarna
ontwikkelen volgens voorschrift
II gedurende $\frac{1}{2}$ uur, kokend, met

4% ijzersulfaat

farm. naam: folia betula
verzamelen: juni tot augustus
gedroogd verkrijgbaar

recept 2

krachtig geel

200% berkebladeren, gedroogd
12% aluin in het verfbad

verfvoorschrift IV

mercurialis perennis

kleur: geel

Niet z6 gewoon in Nederland, te vinden in moestuinen, in
heggen en op bouwland. Bloeitijd: april, mei.
De beste verzameltijd is maart of april.

recept 159

geel

beits: 25% op 100% wol
200% planten

verfbad: de planten worden kleingesneden en met koud water
opgezet. Het geheel wordt geleidelijk aan de kook gebracht. Dan
wordt de gebeitste wol toegevoegd en wordt het bad op het
kookpunt gehouden tot de gewenste kleur is bereikt.

blauwhout

haematoxylin campeachianum
als preparaat verkrijgbaar

kleuren: zwart, grijs, paars

recept 160

zwart

100% wol

3% kaliumbichromaat als voorbeits

Als een intens zwart gewenst is, voeg dan een paar druppel
zwavelzuur aan het beitsbad toe.

50% blauwhout of haematoxyline
Alleen blauwhout geeft een blauw-zwart. Indien U een bruinzwart wilt, kunt U wat kutch of walnoot aan het beitsbad toevoegen. Heel diep zwart krijgt U indien U 3% fustic toevoegt aan het beitsbad. Beits gedurende een uur, neem dan de wol eruit en spoel ze.
Los het blauwhout op in warm water, voeg dan de wol toe, verhit tot koken en verf tenminste een uur.
Neem de wol dan uit het bad en spoel ze heel zorgvuldig.

recept 161

grijsblauw

100% wol, gebeitst met aluin en wijnsteen
3% kaliumbichromaat
18% blauwhout
1 dessertlepel kalk, indien het water erg zacht is.

Het blauwhoutpoeder wordt goed opgelost in water, tesamen met het kaliumbichromaat en de kalk, voordat de wol toegevoegd wordt.

Het verfbad moet net onder het kookpunt worden gehouden. De verftijd is drie kwartier. Daarna wordt de wol eruit gehaald en gespoeld.

recept 162

grijs

100% wol, gebeitst met
3% kaliumbichromaat en
6% wijnsteen
25% blauwhout

methode: de wol wordt gedurende een kwartier voorgebeitst met de oplossing van wijnsteen en kaliumbichromaat. Dan wordt het opgeloste blauwhout toegevoegd en moet alles tesamen nog een half uur pruttelen.

recept 163

grijs voor katoen

Looi de katoen (zie hoofdstuk beitsen), verf dan met 25% blauwhout als in recept 161. Beits daarna de katoen in een afzonderlijk bad met kaliumbichromaat en wijnsteen.

recept 164

paars voor katoen

Looi 100% katoen (zie hoofdstuk beitsen), beits ze dan met ijzer, beits nog eens in een afzonderlijk bad met een tinbeits. Verf dan de katoen volgens recept 161 met blauwhout.

boerewormkruid

tanacetum vulgare

kleur: groengeel
verzameltijd: mei, juni
farm. naam: herba tanaceti
gedroogd verkrijgbaar

recept 25

groengeel

400% boerewormkruid, verse bladeren
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

bosbes

vaccinium myrtillus

verzameltijd: voorjaar
kleuren: grijs, bruin,
blauwachtig

Deze plant komt veel voor op zandgrond en heidegrond. Ze heeft een paarsrode bes, die een blauwachtige verf geeft. Het is een verf die zonder voorbeits gebruikt kan worden. Toch wordt er af en toe wel een gebruikt. Bosbes wordt soms gebruikt bij een stamoplossing indigo en in de Schotse Hooglanden met aluin om een paarsachtige blauwe kleur te verkrijgen. Het wordt ook gebruikt met galnoot om een donkerbruin te verven.

recept 165

hoeveelheid: 100% goed fijn-gemaakte bessen op 100% wol.

recept 46

bruin

500% verse plant, zonder bessen
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

recept 47

bruin

500% verse plant, zonder bessen
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, daarna kokend ontwikkelen gedurende $\frac{1}{2}$ uur met

2% kopersulfaat

recept 150

grijs

500% plant zonder bessen
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, daarna kokend ontwikkelen volgens
voorschrift II gedurende $\frac{1}{2}$ tot $\frac{1}{2}$ uur met

2% ijzersulfaat

braam

rubus fruticosus

recept 166

a. de jonge scheuten geven een welhaast zwarte kleur, indien
ijzer als voorbeits wordt gebruikt (voorschrift 4).

b. de bessen.

beits: 25% aluin
12,5% wijnsteen
6% gewoon keukenzout
100% wol
100% bessen

verfproces: de bessen worden fijngemaakt, met koud water op-
gezet en tot koken gebracht. Dan wordt de gebeitste wol toe-
gevoegd.

kleur: blauwachtig grijs voor wol. Een leikleurig blauw voor
zijde.

Aluinbeits geeft een bruinachtig grijs voor wol. Zijde, op
dezelfde manier gebeitst met toevoeging van wijnsteen, zal na
het verven een mooie rose kleur geven.

brem

cytisis scoparius

recept 167

Brem wordt gevonden langs spoordijken, tussen lage dennen en op
kalkarme zand- of heidegrond. De beste verzameltijd is eind
april.

Het geeft een heldergele kleur wanneer als beits aluin en
wijnsteen (voorschrift 1) wordt gebruikt. Een oud frans verfboek
zegt: geel is rondom ons met wouw en brem.

hoeveelheid: 100% brem op 100% wol.

cochenille (pererood)

coccus cacti

farm. naam: coccoinella
gedroogd verkrijgbaar

recept 168

le methode 100% gebeitste wol (met aluin en wijnsteen)
9,5% cochenille voor een middentint rood,
karmozijn
12,5% cochenille voor een diep karmozijnrood
1 dessertlepel zout

verfbad: doe de cochenille en het zout in een ketel, gevuld met lauw water en roer tot alles goed is opgelost. Voeg dan de gebeitste wol toe en breng het bad heel geleidelijk aan de kook. Laat het bad onder het kookpunt sudderen gedurende 1 uur of tot de gewenste kleur is bereikt. De kleur wordt een beetje dieper en egaler als men de wol laat afkoelen in het bad. Daarna de wol spoelen en drogen.

2e methode beits en verf in hetzelfde bad

100% ongebeitste wol

25% aluin

9,5% wijnsteen

9,5% cochenille

verfbad: los de aluin en de wijnsteen afzonderlijk op en voeg ze toe aan het verfbad. Voeg, als het water warm is, de wol toe en verhit tot het kookpunt. Laat dan 20 minuten pruttelen. Neem de wol uit de oplossing en voeg de opgeloste cochenille toe. Roer goed tot alles opgelost is en doe de wol weer in het bad en laat nogmaals 3/4 uur net onder het kookpunt sudderen. Mogelijk ook langer, dit afhankelijk van de gewenste kleur.

recept 169

geraniumrood voor wol

Door een paar korrels oxaalzuur toe te voegen aan het verfbad van recept 168, wordt een helder geraniumrood verkregen.

recept 170

paarsrood voor wol

Indien in plaats van een aluinbeits, een kaliumbichromaatbeits wordt gebruikt in recept 168, zal het resultaat paarsrood zijn.

recept 171

violet voor wol

Door vervanging van de aluinbeits voor een ijzerbeits in recept 168, wordt violet verkregen.

recept 172

karmozijn-rose voor wol

Door toevoeging van een eetlepel litmus aan het bad van recept 168, wordt een prachtig dieprose waas aan de wol gegeven.

recept 173

scharlakenrood voor wol

1e methode 100% wol, gebeitst met tinchloride en wijnsteen
3% fustic (moerbeï) of perzische bessen
8% cochenille
1 eetlepel zout

verfproces: beits de wol met tinchloride en wijnsteen. Verf de wol voorzichtig geel in een zwak bad van perzische bessen of fustic. Neem de wol uit het bad en spoel ze goed. Maak dan het verfbad van cochenille en zout gereed. Als beide goed zijn opgelost, voeg dan de wol toe en breng het geheel geleidelijk aan de kook.

2e methode 100% ongebeitste wol
6% tinchloride
6% oxaalzuurkristallen
8% cochenille

verfproces: los het tin, het oxaalzuur en de cochenille afzonderlijk op in het verfbad en breng het aan de kook. Voeg de wol toe en laat het geheel gedurende een uur pruttelen. De wol moet goed nat worden gemaakt alvorens ze in het verfbad wordt gedompeld. Neem de wol dan uit het bad, spoel ze en droog ze.

recept 174

karmozijn voor katoen

100% gelooide en gebeitste katoen (zie hoofdstuk beitsen)
9,5% cochenille

- 1) de katoen moet gelooïd worden met sumakschors, 25% op 100% katoen; de katoen wordt hierin gekookt en moet vervolgens minstens 24 uur in de oplossing blijven;
- 2) daarna wordt ze gedurende 2 uur gebeitst met aluin, 25% op 100% katoen, in de beitsoplossing koud laten worden, dan uitspoelen in water;
- 3) los de cochenille op in het verfbad;
- 4) voeg de katoen toe en laat het bad pruttelen tot de gewenste kleur is verkregen.

recept 175

karmozijn voor zijde

100% gebeitste zijde (met aluin), die 24 uur in het beitsbad heeft gestaan
6% cochenille

verfbad: was de gebeitste zijde. Los de cochenille op en breng het bad langzaam aan de kook, laat 30 minuten pruttelen. Filtreer de oplossing door een mousseline doen en laat ze lauw worden. Voeg de zijde toe als de oplossing lauwwarm is en verhoog daarna de temperatuur zachtjes en heel voorzichtig

(laat het nooit gaan koken) tot de gewenste kleur is verkregen.

recept 121

kardinaalrood voor wol

40% cochenille
20% wijnsteen
2% tinchloride) in het verfbad

verfvoorschrift IV

recept 122

rood voor wol

25% cochenille
20% wijnsteen
2% tinchloride) in het verfbad

verfvoorschrift IV

recept 123

aardbeirood voor wol

10% cochenille
20% wijnsteen
2% tinchloride) in het verfbad

verfvoorschrift IV

recept 124

koraalrood voor wol

10% cochenille
2% wijnsteen in het v.bad
12% aluin
6% wijnsteen) voorbeits

verfvoorschrift III en IV

recept 125

karmozijnrood voor wol

15% cochenille
5% wijnsteen in het verfbad
10% aluin
8% wijnsteen) voorbeits

verfvoorschrift III en IV

recept 128

wijnrood voor wol

15% cochenille
3% kaliumbichromaat) voorbeits
1,5% wijnsteen

verfvoorschrift III

De tint rood kan door toevoeging van 5-6% krap bruiner worden gemaakt.

recept 143

violet voor wol

verf eerst met indigo een middenkleur blauw; bereid daarna het volgende verfbad voor de rode kleur:

10% cochenille
8% wijnsteen
2% aluin
1% tinchloride) in het verfbad

verfvoorschrift IV

recept 126

mat frambozenrood voor wol

10% cochenille

8% krap

20% aluin

6% wijnsteen) voorbeits

verfvoorschrift III

n.b. krap en cochenille afzonderlijk oplossen

recept 127

rose voor wol

3% cochenille

12% krap

15% aluin

6% wijnsteen) voorbeits

verfvoorschrift III

n.b. krap en cochenille afzonderlijk oplossen

den: zie spar

dotterbloem

caltha palustris

recept 176

Een forse, brede plant met grote, schitterend gele bloemen waaraan de kroon ontbreekt. De bloem geeft een gele kleur met aluin als beits.

eik

quercus robur

farm. naam: cortex quercus
gedroogd verkrijgbaar
verzameltijd: voorjaar

Een afkooksel van de bast geeft een mooie bruine kleur aan wol, die van tevoren gebeitst is met aluin (voorschrift 1), hoeveelheid: 100% bast op 100% wol.

recept 53

helderbruin

250% gedroogde eikebast

15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift LLL

recept 148

bruingrijs

400% eikebast of elsbast

15% aluin als voorbeits (zie verder voor dit recept blz. 33)

verfvoorschrift III, daarna kokend ontwikkelen gedurende
 $\frac{1}{2}$ uur met

6% ijzersulfaat

els (grauwe of zwarte)

recept 19

groengeel

400% verse bladeren

25% aluin

6% wijnsteen) voorbeits

verfvoorschrift III

Als nakleur kan uit hetzelfde verfbad nog een krachtig
groengeel worden geverfd. Een zwakkere aluinbeits (15%) is
ook bruikbaar.

recept 55

geelbruin

50% elsbast, gedroogd

30% struikbeide, gedroogd

15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

es

zie recept 156, bij appel

fluitekruid

recept 27

licht groengeel

400% fluitekruid, vers

15% aluin in het verfbad

verfvoorschrift IV

In het bad kan nog een tweede keer met ongebeitst garen worden
geverfd, de tint is dan iets lichter.

fustic (moerbeibast)

recept 177

geel voor zijde

100% zijde, gebeitst met aluin

38% fustic (preparaat)

Kook de fustic gedurende een half uur in water, laat dan de

alnus incana of alnus glutinosa

recept 54

lichtbruin

200% elsbast

15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

fraxinus excelsior

anthriscus sylvestris

verzameltijd: mei tot augustus

kleuren: oranje, geel

oplossing koud worden. Als de temperatuur van het water ongeveer 60°C is, voeg dan de zorgvuldig gebeitste zijde toe en verf gedurende ½ uur.

Week daarna de zijde in een lauw bad waarin een theelepel tinchloride is opgelost.

recept 178

oranje voor wol

100% wol, gebeitst met tin en wijnsteen gedurende 20 minuten
25% fustic (preparaat) of 25% perzische bessen
3% verfeik (preparaat)
25% krap

Beits de wol, haal ze uit het bad en voeg aan het beitsbad de fustic en de krap toe. Kook dit geheel een half uur. Voeg de verfeik toe en daarna weer de wol en laat dit tesamen drie kwartier koken. Spoel en droog de wol.

recept 179

warm geel voor wol

100% wol, gebeitst met aluin en wijnsteen
18% fustic
6% verfeik

methode: als recept 178

gagel

geel

200% gagel, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

recept 59

geelbruin

300% gagel, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III,
ontwikkelen volgens
voorschrift II gedurende
½ uur kokend met

8% kopersulfaat

myrica gale

verzameltijd: juni tot augustus

recept 131

grijsgroen

200% gagel, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III,
ontwikkelen volgens
voorschrift II gedurende
½ uur kokend met

6% ijzersulfaat

galappelen

heldergrijs

farm. naam: gallae

verzameltijd: september, oktober
kleuren: helder-, midden-, en
donkergrijs

1% galappelen

0,6% wijnsteen in het verfbad

verfvoorschrift IV, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II met

0,8% ijzersulfaat

recept 153

middengrijs

3% galappelen

1,8% wijnsteen in het verfbad

verfvoorschrift IV, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II met

2% ijzersulfaat

recept 154

donkergrijs

4% galappelen

2,4% wijnsteen in het verfbad

verfvoorschrift IV, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II met

3% ijzersulfaat

gaspeldoorn

recept 180

De bast, de bloemen en de jonge scheuten kunnen hiervan gebruikt worden. Ze geven een gele kleur. In de Schotse Hooglanden werd het veel gebruikt om de tartans te verven.

ulex europaeus

gulden roede

recept 181

De hoogte van de plant gaat tot 1 meter en ze heeft lange, gele bloemkorfjes met straal-bloempjes. Ze moet verzameld worden net als de bloemen uitkomen. Ze wordt veel gevonden in bossen en ruigten op zand.

solidago virga-aurea

beits: kaliumbichromaat en 12,5% wijnsteen (voorschrift 3 en 1)

100% plant

verfproces: de plant en de bloemhoofdjes worden kleingesneden en met koud water opgezet. Het bad wordt geleidelijk verhit tot het kookpunt, waarna het 3 uren moet blijven pruttelen. De volgende dag wordt het bad weer verhit tot het beneden het kookpunt (ong. 90°C) en wordt de gebeitste wol toegevoegd. Hierna laten pruttelen tot de gewenste tint is bereikt. Ze is te gebruiken voor wol, zijde en katoen.

kleur: goudgeel. Aluin kan worden gebruikt als beits in plaats van chroom; dan wordt de kleur citroengeel.

hertshooi (St. Janskruid)

hypericum perforatum

recept 182

Bloeit. rondom de naamdag van Sint Jan (omstreeks de langste dag, 21 juni), vandaar de naam.

De bloemhoofden geven een rode kleur met een tinbeits (voorschrift 2); met een beetje ijsazijn geven ze een rode verf. De toppen met aluin geven geel.

iers mos

cladonia rangiferina

verzameltijd: het gehele jaar
farm. naam: carrageen
gedroogd verkrijgbaar

recept 62

licht geelbruin

200% gedroogd mos

verfvoorschrift I, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II met

2% kaliumbichromaat, gedurende $\frac{1}{2}$ uur

recept 141

recept 142

olijfgroen

olijfbruin

200% gedroogd mos

200% gedroogd mos

verfvoorschrift I, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II gedurende $\frac{1}{2}$ uur, kokend, met

verfvoorschrift I, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II gedurende $\frac{1}{2}$ uur, kokend, met

5% kopersulfaat

2% ijzersulfaat

jacobs kruiskruid

senecio jacobaea

recept 183

Te vinden op droge grasgrond, op zand en veel in de duinen (daar evenwel zonder straalbloemen). Ook wel in wegbermen. Het kruid heeft grote gele bloemen, die een gele kleur geven met aluin (voorschrift 1) als beits. Het wordt op dezelfde manier gebruikt als gulden roede.

jeneverbes

juniperus communis

recept 184

Te vinden op hei-achtige, tamelijk droge zandgrond. De bessen, die 2 jaar nodig hebben om te rijpen, zijn te gebruiken om te verven. Ze kunnen vers of gedroogd gebruikt worden.

hoeveelheid: 25% aluin

6% wijnsteen

6% kopersulfaat

100% bessen

zie verder blz. 37.

verfbad: de bessen moeten fijngedrukt worden en gedurende 2 uren gekookt. Dan wordt de gebeitste wol toegevoegd en moet het geheel nog 1½ uur koken.
kleur: een mooi olijfbruin.

kamille (gele)

anthesis tinctoria

verzameltijd: juni, juli

Zeldzaam in Nederland. De bloemen zijn wit met een geel hart. Ze groeit op zonnige, droge plaatsen. De bloemen kunnen worden verzameld en gedroogd om later te gebruiken.

recept 5

geel

150% verfkamille, bloemen, gedroogd
20% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III. Indien men aan de voorbeits nog 6% wijnsteen toevoegt, krijgt de kleur een iets rodere toon.

recept 185

helder geel

100% bloemen
25% aluin
12,5% wijnsteen) voorbeits

verfbad: de bloemen worden met koud water opgezet, tot koken gebracht en gedurende 1 uur gekookt. Dan wordt de gebeitste wol erbij gedaan en moet het geheel nog eens 1 uur koken.
kleur: een mooi helder geel.

korstmos

alectoria sarmentosa of
bryopogon jubatum

recept 31

groengeel

100 à 200% mos
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

recept 14

matgeel met evernia,
ramalina

100% mos, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

recept 30

matgeel met evernia

100% mos, gedroogd

verfvoorschrift I. Indien het garen met 15% aluin wordt voor-gebeitst en daarna geverfd volgens voorschrift III, krijgt men een iets helderder geel.

recept 61

helder bruin met evernia

100% gedroogd mos

Men voegt aan het verfbad 10% "Glaubersalz" en 2% mierenzuur (85%) toe. Daarna wordt 1 à 1½ uur geverfd. Indien de verfstof de planten dan nog niet genoeg heeft losgelaten kan nog 1% mierenzuur worden toegevoegd om nogmaals ½ uur gekookt te worden.

Daarna ontwikkelen volgens voorschrift II met

3% kaliumbichromaat

recept 51

bruin

400% gedroogd mos

verfvoorschrift I.

De kleuringen worden het mooist in een ijzeren ketel. Heeft men die niet ter beschikking, dan kan men de kleuring ontwikkelen met ½ tot 1% ijzersulfaat volgens voorschrift II en de kleur donkerder maken. Uit hetzelfde bad kan men nog een tweede kleur krijgen, ook zonder voorbeits. Deze kleur is minder lichtecht, daarom is een na-ontwikkeling met 2% kaliumbichromaat of 1% ijzersulfaat volgens voorschrift II aan te bevelen. Lichtere bruine kleuren krijgt men vanzelfsprekend door minder mos te nemen, tot 100% toe.

recept 137

mat olijfgroen met parmelia physodes

100% mos, gedroogd

verfvoorschrift I

De kleuring wordt, blootgesteld aan het licht, na enige tijd duidelijk donkerder en bruiner.

recept 136

bruinachtig olijfgroen met evernia

100% gedroogd mos

15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II gedurende ½ uur, kokend, met

4% kopersulfaat

parmelia saxatilis, parmelia omphalodes of sticta pulmonaria

verzameltijd: het hele jaar
farm. naam: herba pulmonariae arboreae (s. pulmonaria)
gedroogd verkrijgbaar

recept 138

olijfgroen met parmelia physodes

100% gedroogd mos

verfvoorschrift I, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II gedurende ½ uur kokend met

5% ijzersulfaat

Ook deze kleur wordt op den duur donkerder en bruiner.

recept 18

geel met peltigera

200% gedroogd mos
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

krap

recept 187

rood voor wol

100% zorgvuldig met aluin en wijnsteen gebeitste wol
50% krap

een beetje verpulverde kalk als het water zacht is; in west-Nederland is dit niet nodig.

methode: laat de krap gedurende een nacht in wat water voorwelen. Doe de krap in het verfbad, roer goed en breng het langzaam aan de kook. Houdt het bad net onder het kookpunt gedurende ongeveer 20 minuten. Voeg dan wat water toe en de wol en laat het een uur pruttelen. Laat de wol koud worden in de oplossing. Spoel dan verschillende malen en breng de wol ook nog in een kokend zeepbad.

Dit verheldert en verbetert de kleur.

recept 188

helder rood voor wol

100% gebeitste wol, met tinchloride en wijnsteen
50% krap

verven volgens recept 187

recept 190

tankleur voor wol

100% wol, gebeitst met kaliumbichromaat en wijnsteen
6% krap
6% fustic
3% blauwhout

Kook de krap tesamen met de fustic en het blauwhout een half uur. Koel de oplossing af en voeg de wol toe en laat net onder het kookpunt alles tesamen 3/4 uur sudderen.

recept 38

roodachtig geel met usnea barbata

100% gedroogd mos
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III. Dit recept kan ook volgens voorschrift IV geverfd worden; dan wat wolwasmiddel toevoegen omdat de kleur anders gauw vlekkerig wordt.

rubia tinctoria

als preparaat verkrijgbaar

recept 189

bruin voor wol

100% wol, gebeitst met ijzer en wijnsteen
50% krap

verven volgens recept 187.

Soms wordt de wol eerst een half uur geverfd, dan de beits toegevoegd, de wol er weer bij en nog eens ½ uur geverfd.

krap

stamkleuringen volgens voorschrift III, bij 70 tot 80°C.

recept nr.	% krap	voorbeits	stamkleur
69	100	25% aluin 6% wijnsteen	donker kraprood
70	50	20% aluin 5% wijnsteen	kraprood
71	25	15% aluin 4% wijnsteen	middelkraprood
72	10	12% aluin 3% wijnsteen	licht kraprood
73	100	20% aluin	donker steenrood
74	50	15% aluin	steenrood
75	25	12% aluin	middel steenrood
76	10	10% aluin	licht steenrood
77	100	4% kaliumbichromaat 3% wijnsteen	donker bordeaux- rood
78	50	3% kaliumbichromaat 2% wijnsteen	bordeauxrood
79	25	2% kaliumbichromaat 1% wijnsteen	middel bordeaux- rood
80	10	2% kaliumbichromaat 1% wijnsteen	licht bordeaux- rood
81	100	8% ijzersulfaat 6% wijnsteen	donker chocolade- bruin
82	50	6% ijzersulfaat 4,5% wijnsteen	chocolade-bruin
83	25	4% ijzersulfaat 3% wijnsteen	blauwachtig bruin
84	10	2% ijzersulfaat 1,5% wijnsteen	licht blauwachtig bruin
85	100	8% kopersulfaat 4,5% wijnsteen	donker roestbruin
86	50	6% kopersulfaat 4,5% wijnsteen	roestbruin
87	25	4% kopersulfaat 3% wijnsteen	middel roestbruin
88	10	2% kopersulfaat 1,5% wijnsteen	licht roestbruin

ontwikkelingen van de stamkleuren, geverfd volgens de
nrs. 69 t/m 88

recept nr.	stam- kleuring nr.	ontwikkeld met kalium- bichromaat	geeft kleur:
89	69	4%	donker bruinachtig rood
90	70	3%	bruinachtig rood
91	71	2%	middel bruinachtig rood
92	72	1,5%	licht bruinachtig rood
93	73	4%	donker bruinrood
94	74	3%	bruinrood
95	75	2%	middel bruinrood
96	76	1,5%	licht bruinrood
		ontwikkeld met ijzer- sulfaat	
97	69	4%	donker roodbruin
98	70	3%	roodbruin
99	71	2%	middel roodbruin
100	72	1,5%	licht roodbruin
101	73	4%	donker roodbruin
102	74	3%	roodbruin
103	75	2%	middel roodbruin
104	76	1,5%	licht roodbruin
105	77	6%	donker chocolade bruin
106	78	5%	chocolade bruin
107	79	4%	blauwachtig bruin
108	80	3%	licht blauwachtig bruin
		ontw. met galapp. ijzer- sulf.	
109	69	8%	donker roestbruin
110	70	6%	roestbruin
111	71	4%	middel roestbruin
112	72	3%	licht roestbruin
113	73	6%	donker roestbruin
114	74	5%	roestbruin
115	75	4%	middel roestbruin
116	76	3%	licht roestbruin
117	77	8%	donker chocolade bruin
118	78	6%	chocolade bruin
119	79	4%	blauwachtig bruin
120	80	3%	licht blauwachtig bruin

kutch

bruin voor katoen

Week de katoen gedurende een nacht in een oplossing van kutch, 25% op 100% katoen. Kook deze katoen de volgende dag met een kaliumbichromaatbeits gedurende een uur. Spoel daarna goed.

liguster

ligustrum vulgare

recept 191

Heel gewone plant in Nederland. De bladeren geven geel indien het garen met aluin wordt gebeitst (voorschrift 1). De bessen geven een blauwachtig groen. Hoeveelheid: 150% bessen op 100% garen. De bessen moeten voor gebruik goed fijngemaakt worden.

lis (gele)

iris pseudacorus

recept 192

Groeit aan waterkanten. De wortel geeft een zwarte kleur aan wol, indien ze voorgebeitst is met aluin (voorschrift 1).

lork

larix

recept 193

De naalden, verzameld in de herfst, geven een bruine kleur aan wol, die tevoren is gebeitst met aluin (voorschrift 1).

lijsterbes

sorbus aucuparia

recept 147

verzameltijd: voorjaar

roodachtig grijs met de bast

400% lijsterbesbast, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II met

8% ijzersulfaat gedurende $\frac{1}{2}$ uur

moerasspiraea

spiraea ulmaria

recept 194

De wortels van deze plant geven een zwarte kleur. Deze verfstof werd gebruikt in de Schotse Hooglanden voor het verven van de tartans. Juli is de beste verzameltijd.

kastanje (paarde)

recept 211

geel, bruingeel

600% gedroogde bladeren

3% kaliumbichromaat als voorbeits voor bruingeel
of

15% aluin als voorbeits voor geel

verfvoorschrift III; ontwikkelen volgens voorschrift II met

5% ijzersulfaat en

5% kopersulfaat geeft een helder groen

recept 40

bruin

600 tot 800% rijpe, groene
kastanjeschalen

verfvoorschrift I

recept 41

bruin

600 tot 800% rijpe, groene kastanjeschalen

verfvoorschrift I, ontwikkelen volgens voorschrift II met

4% kaliumbichromaat gedurende $\frac{1}{2}$ uur, kokend

paardestaarten

recept 9

echt geel (wasachtig geel)

200% paardestaarten,
gedroogd

15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, met

3% tinchloride ontwikkelen
gedurende $\frac{1}{2}$ uur

recept 134

grijsgroen

200% paardestaarten, gedroogd

15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, ontwikkelen met

10% kopersulfaat gedurende $\frac{1}{2}$ uur

n.b. leent zich voor oververven met licht indigo

aesculus hyppocastanum

kleuren: lichtgeel, bruingeel,
bruin, groen

recept 42

bruin

800% groene, rijpe kastanje-
schalen

4% kaliumbichromaat, voorbeits
3% wijnsteen

verfvoorschrift III

equisetum arvense; e. pratense
e. sylvaticum

verzameltijd: mei tot augustus

farm. naam: herba equiseti

arvensis, gedroogd verkrijgbaar

kleuren: geel, groen, olijf

recept 26

matgeel

200% paardestaarten, gedroogd

15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

peer

recept 195

25% aluin
6% wijnsteen
3% kalk in poedervorm
100% bladeren

verfproces: de wol wordt gebeitst, dan worden perebladeren, die goed stukgewreven zijn, toegevoegd waarna het geheel geleidelijk tot het kookpunt wordt verhit. Dan zolang laten pruttelen tot de gewenste kleur is bereikt.
kleur: dofgeel

pirus malus

kleur: dofgeel

perzikkruid

recept 23

messinggeel

400% perzikkruidbladeren, vers
25% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III. Kleuringen met perzikkruid geven bijzonder mooie, helder gele tonen, ze zijn echter niet erg kleurecht.

polygonum persicaria

farm. naam: herba polygeni
persicariae
gedroogd verkrijgbaar

perzische bessen

verkrijgbaar als preparaat

recept 196

100% wol, gebeitst met aluin en wijnsteen
25% perzische bessen

methode: de wol wordt gedurende 20 minuten kokend gebeitst. Dan wordt de wol uit het bad genomen en de fijngestampde bessen aan het beitsbad toegevoegd; daarna alles tesamen $\frac{1}{2}$ uur laten sudderen (onder het kookpunt).

recept 197

boterbloemgeel

100% wol, gebeitst met kaliumbichromaat en wijnsteen
25% perzische bessen

methode: zie recept 196

riet

phragmites

recept 198

De pluimen worden kleingesneden, 2 uren zacht gekookt en dan afgekoeld. De volgende dag kan het garen worden gekookt in dit bad. De plant wordt speciaal gebruikt voor het verven van linnen en katoen en geeft dan een groene kleur. De pluimen moeten heel jong verzameld worden, oud of gedroogd riet geeft heel weinig kleur.

zie verder blz. 45

25% aluin
3% wijnsteen
200% pluimen

Verven: zie recept voor heide en struikheide.
kleur: lichtgroen voor wol, indien voorgebeitst met aluin.

sleedoorn

prunus spinoza

recept 213

Deze struik heeft purperblauwe bessen met een zilveren waas. Wanneer ze gekookt worden zonder beits, geven ze een rose kleur. Deze kleur slaat om in een leikleurig blauw, indien het garen met zeet wordt gewassen (in basisch milieu gebracht wordt). Een aluinbeits maakt de kleur echter. Het is een betere verf voor zijde dan voor wol.
hoeveelheid: 100% goed fijngemaakte bessen op 100% wol.
De bast geeft een goed rood-bruine kleur. De hoeveelheid is dan: 200% bast op 100% wol.

recept 68

roestbruin

200% sleedoornbast, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

spar of den

picea excelsa, picea abies

recept 34

verzameltijd: voorjaar

roodachtig geel

kleuren: roodachtig geel, grijs

600 tot 800% spar- of
denneappels
15% aluin als voorbeits

recept 151

grijs

verfvoorschrift III

800% verse denne- of sparre-
naalden
5% ijzersulfaat in het
verfbad

recept 199

verfvoorschrift IV

100% wol
150% spar- of denneappels
25% aluin

verven: de appels worden kleingemaakt en gedurende 3 à 4 uren gekookt. De gebeitste wol wordt erbij gevoegd en het geheel wordt gekookt tot de gewenste kleur is bereikt.
kleur: roodachtig geel. Indien ijzer als beits wordt toegevoegd tegen het einde van de verftijd, zal een donkerbruin het resultaat zijn.

sporkehout

rhamnus frangula

farm. naam: cortex frangulae
gedroogd verkrijgbaar

Het is een heester met eivormige bladeren, geen dorens.
De bessen zijn eerst rood, later zwart.

recept 200

a. de bast. Deze wordt kleingesneden en gedurende 3 uren gekookt. Dit bad geeft een sterk bruinachtig geel met aluin (voorschrift 1), en een diep bruin met ijzer (voorschrift 4) als voorbeits. Met een beetje indigo geeft het een diep olijfgroen.

b. de bessen.

100% bessen
12,5% wijsteen) voorbeits
25% aluin

verfproces: de bessen moeten eerst goed fijngemaakt worden.
kleur: grijsblauw.

recept 56

bronsbruin

200% sporkebast, gedroogd,
moet 1 jaar oud zijn
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift IV

Ontwikkelen met kaliumbichro-
maat geeft een krachtig
roestbruin, zie recept 67.

recept 67

roestbruin

200% sporkebast, gedroogd,
moet 1 jaar oud zijn
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift IV, daarna
volgens voorschrift II
ontwikkelen gedurende ½ uur
koken met

3% kaliumbichromaat

struikheide

calluna vulgaris

farm. naam: herba ericae
verzameltijd: het hele jaar
kleuren: bruin, olijfgroen,
mosgroen

Indien het de bedoeling is de heide in de winter te gebruiken, moet ze geplukt worden net voor ze in bloei komt. Om het vers te gebruiken kan het geplukt worden zolang de bloemen bloeien.

recept 201

200% heidetopjes
25% aluin
12,5% wijnsteen

verfproces: de topjes worden met koud water opgezet en geleidelijk aan de kook gebracht. Laat ze 3 tot 4 uren pruttelen; daarna de ketel laten afkoelen. De volgende dag wordt de vloeistof gefiltreerd, de wol toegevoegd en vervolgens weer gekookt tot de gewenste kleur is bereikt. (vervolg blz. 47)

kleur: een goed olijfgeel. Als er wat galappeltjes en een beetje ijzer worden toegevoegd aan het einde van de verftijd, wordt een mosgroen verkregen.

recept 24

groenachtig geel

200% heide, gedroogd

15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III. De nakleuring geeft met dezelfde voorbeits een minder groenachtig, krachtig geel. Soms kan men uit hetzelfde bad nog een 2e nakleuring verkrijgen. Dan met 10% aluin als voorbeits.

recept 132

mosgroen

200% heide, gedroogd

8% ijzersulfaat) in het bad

4% galappelen

15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III en IV

Aan de uitgekookte heide worden de galappelen en het ijzersulfaat toegevoegd; daarin wordt het gebeitste garen geverfd. Met indigo is ook groen te verkrijgen met struikheide.

tormentil

recept 60

geelbruin

200% gedroogde tormentilwortel

12% aluin) voorbeits

6% wijnsteen

verfvoorschrift III

ui

recept 202

geel

De buitenste (bruine) schillen worden gebruikt. Ze moeten ongeveer 2 uren voorgedroogd worden. Dan wordt het garen, voorgebeitst met aluin, erbij gevoegd waarna nog 1 uur gekookt wordt. Als het garen daarna buiten wordt gehangen om te drogen, gaat de onaangename lucht er vlug af. Indien met tin wordt gebeitst in plaats van met aluin, wordt de kleur meer oranje.

recept 48

bruin

200% heide, gedroogd

verfvoorschrift IV, ontwikkelen volgens voorschrift II, gedurende $\frac{1}{2}$ uur kokend, met 3% kaliumbichromaat

potentilla tormentilla

farm. naam: rhizoma tormentillae
alleen als preparaat verkrijgbaar

allium cepa

verzameltijd: het hele jaar

recept 35

roodachtig geel

100% uieschillen, gedroogd
15% aluin in het verfbad

verfvoorschrift IV

Deze kleuring is ook mogelijk met een voorbeits van 2 tot 3% kaliumbichromaat volgens voorschrift III.

umbilicalia postulata

Dit is een korstmos, dat veel in Zweden voorkomt. In Nederland wordt het niet gevonden.

recept 211

komt niet voor in index op kleur

375 gr. wol, voorgebeitst met kaliumbichromaat of aluin
60 gr. korstmos, heel fijn gehakt.
10 cc. ammoniak
20 cc. water

Doe het fijngehakte mos in een glazen pot tesamen met het water en de ammoniak. Sluit dan de pot goed af met een deksel. Laat dit mengsel 28 dagen staan. Schud wel iedere dag, filtreer daarna de vloeistof en voeg zoveel water toe, dat de wol geheel met de vloeistof is bedekt. Kook daarna zo lang tot de gewenste kleurtint is bereikt. Deze kleur variëert van lichtpaars tot donkerpaars.

veldzuring

rumex acetosa

farm. naam: herba rumicis
acetosa

verzameltijd: mei tot augustus
gedroogd verkrijgbaar
kleuren: geel, groen en olijf

recept 133

olijfachtig grijs

200% zuring, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, ontwikkelen met

5% ijzersulfaat gedurende
 $\frac{1}{2}$ uur kokend

Op dezelfde manier kan de na-
kleur verkregen worden.

verfbrem

recept 8

geel

200% zuring, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

recept 203

genista tinctoria

farm. naam: herba genistae
tinctoriae

gedroogd verkrijgbaar
verzameltijd: mei tot juni

Verfbrem wordt gevonden op oevers en verwilder land. Het

bloeit in de vroege zomer. In Nederland vrij zeldzaam, kan echter wel in eigen tuin aangeplant worden. De verzameltijd is mei tot juni en het kan worden gedroogd om 's winters te gebruiken. Het wordt gewoonlijk gebruikt met aluin en wijnsteen als beits en geeft een sterk, helder geel. Vroeger werd het gebruikt met wouw om groen te verven, de engelse naam luidt dan ook: dyer's greenwood, het groene hout van de verver. kleur: de eerste kleur is geel, indien langere tijd wordt gekookt wordt de wol blauwachtig.

recept 3

echt geel

100% verfbrem, gedroogd
15% aluin
6% wijnsteen) voorbeits

verfvoorschrift III

recept 21

groengeel

200% verfbrem, gedroogd
10% kopersulfaat in het
verfbad

verfvoorschrift IV

De nakleuring geeft op ongebeitste wol zonder verdere toevoeging van kopersulfaat een iets lichter messinggeel.

vlier

recept 204

Een grote struik, gewoon in heel Nederland. De bladeren geven een groene kleur met een aluinbeits (voorschrift 1). De bessen geven een blauwachtig-lila kleur met aluin en zout als beits. Een violette kleur met aluin alleen. De bast geeft zwart met een ijzerbeits (voorschrift 4), Bij iedere genoemde mogelijkheid is de verhouding: 100% plant of bessen op 100% wol.

vogelkers

recept 39

bruin

300% vogelkersbast, gedroogd

verfvoorschrift I. De verf is zeer sterk, uit hetzelfde bad kan nog een heel mooie, iets roder natint verkregen worden

recept 4

lichtgeel

nakleuring van recept 3

15% aluin
6% wijnsteen) voorbeits

verfvoorschrift III

recept 58

bronsbruin

200% verfbrem, gedroogd
3% kaliumbichromaat) voorbeits
2% wijnsteen

verfvoorschrift III

Uit hetzelfde verfbad kan met dezelfde voorbeits nog een gelere nakleur worden geverfd.

sambucus nigra

prunus padus

verzameltijd: voorjaar
farm. naam: cortex pruni padi

met ongebeitst garen. Door ontwikkelen met 3% kaliumbichromaat worden de kleuringen sterker (voorschrift III). De kleuring kan ook op gebeitst garen worden gedaan en wel met 3% kaliumbichromaat en 2% wijnsteen of wel 15% aluin als beits.

recept 156, zie appel.

vrouwenmantel of leeuwenklauw

alchemilla vulgaris

farm. naam: herba alchemillae
vulgaris

verzameltijd: juni tot augustus
gedroogd verkrijgbaar

recept 135

geelgroen

200% gedroogde vrouwenmantel
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, daarna kokend ontwikkelen volgens voorschrift II gedurende $\frac{1}{2}$ uur met

4% kopersulfaat

walnoot

juglans regia

farm. naam: cortex nucum
juglandis

De schillen en de bsters zijn allebei te gebruiken. Sommige mensen verzamelen de walnoten als ze rijp zijn, doen ze in een pot en overgieten ze met water. Hoe langer ze zo worden bewaard, hoe dieper het bruin zal worden bij het verven. De kleur is sterk en behoeft geen beits. Er zijn ook mensen die ervan houden om aluin als beits te gebruiken, hoewel dit de kleur wat geler maakt.

recept 205

De schillen worden gedurende $\frac{1}{2}$ uur gekookt en dan afgekoeld. De wol wordt toegevoegd en het geheel wordt opnieuw gekookt tot de gewenste kleur is verkregen. Het wordt ook gebruikt in combinatie met een andere verf, speciaal indigo en blauwhout, om zwart te verven.

recept 43

donkerbruin

250% walnootschalen, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

Uit dit verfbad kan met dezelfde
nakleur worden verkregen.

recept 44

bruin

100% walnootschalen, gedroogd

verfvoorschrift I

voorbeits nog een lichtere

recept 45

bruin

100% walnootschalen, gedroogd

verfvoorschrift I, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II met

4% kaliumbichromaat, gedurende $\frac{1}{2}$ uur, kokend

recept 57

bronsbruin

farm. naam: folia juglandis
(walnootbladeren)

gedroogd verkrijgbaar

verzameltijd: juni tot augustus

200% walnootbladeren, gedroogd

15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, ontwikkelen volgens voorschrift II met

3% kaliumbichromaat, gedurende $\frac{1}{2}$ uur, kokend

Indien de kleur niet ontwikkeld wordt, is een groen of bruinachtig geel (afhankelijk van de bladeren) het resultaat.

In hetzelfde verfbad kan nog een tweede kleur geverfd worden, ook met 15% aluin als voorbeits; dan is het resultaat een tamelijk zuiver geel.

walstro (noords-, echt- of glad) galium boreale
galium verum
galium mollugo

In Nederland zeer zeldzaam, in Engeland echter heel gewoon. De stam eindigt in een tros van een heleboel gele bloempjes. Het is belangrijk, omdat het een van de heel weinige natuurlijke planten is, die rood geven. Voor het verven worden de wortels gebruikt.

recept 206

hoeveelheid: 100% wortels op 100% wol. Als de wol gebeitst is met aluin en wijnsteen, wordt een geelachtig rood verkregen; wanneer als beits chroom wordt gebruikt, een meer karmozijnrood. De stengel en de topjes worden soms als verf gebruikt in Ierland; met aluin geven ze een gele kleur.

Verder zijn alle recepten voor krap te gebruiken voor walstro. Met alle planten, die geel verven, zijn mengkleuren mogelijk met walstro.

wede

isatis tinctoria

recept 207

boterbloemgeel

100% wol, gebeitst met kaliumbichromaat en wijnsteen

300% wede

(zie verder blz. 52)

3% kalk, indien hard water wordt gebruikt, kan de kalk achterwege blijven:

Snijd de wede klein en voeg ze met de kalk toe aan een ketel water. Breng het water aan de kook en laat het gedurende een uur pruttelen. Verwijder dan de planten en voeg de wol toe. Laat dan nog eens drie kwartier koken.

winterbitterling

chlora perfoliata

recept 208

In Nederland zeer zeldzaam. Geeft met aluin gebeitste wol een gele kleur (voorschrift 1).

wolfspoot

lycopus europea

recept 212

niet opgenomen in index op kleur

200% plant

100% wol

15% aluin als voorbeits

Het garen wordt voorgebeitst met aluin (voorschrift 1). De planten worden fijngemaakt en gedurende 1 à 2 uren in een ijzeren pan gekookt. Het sap wordt gezeefd en hierin wordt het garen een half uur gekookt.

Nu wordt 1% ijzersulfaat toegevoegd; als het garen niet donker genoeg wordt kan er nog wat ijzer toegevoegd worden maar men mag niet teveel ijzer gebruiken en vooral het garen er niet langer dan een kwartier in laten. Laat nooit garen in het sap afkoelen, indien aan dit sap koper of ijzer toegevoegd is, daar dan het garen bros wordt.

wouw

reseda luteola

verzameltijd: augustus

farm. naam: herba resedae lutei

De plant moet worden verzameld vóór hij zaad schiet, anders is de kleur erg matig. De plant is zeldzaam in Nederland. Echter heel goed aan te planten!

recept 209

Beits: een aluin als beits (voorschrift 1) geeft een citroengeel; een chroom (voorschrift 3) een goudgeel, een tinbeits (voorschrift 2) geeft een geel-oranje en een ijzerbeits (voorschrift 4) een olijfgeel.

De kleur wordt warmer als er een beetje kalk, 6% op 100% garen, wordt toegevoegd aan het verfbad. De hele plant (behalve de wortel) is te gebruiken.

verfproces: de plant wordt kleingesneden, met koud water opgezet en aan de kook gebracht. Het bad moet ongeveer 3 uren blijven pruttelen, dan wordt de wol toegevoegd.

kleur: geel

Behalve aan wol, geeft het ook een uitstekend geel voor zijde, gebeitst als wol.

recept 10

helder geel

100% wouw, gedroogd
15% aluin) voorbeits
6% wijnsteen)

verfvoorschrift III, de temperatuur waarbij geverfd wordt mag niet hoger zijn dan 90°C. De nakleur op dezelfde voorbeits geeft een lichter geel.

recept 12

goudgeel

50% wouw, gedroogd
2% kaliumbichromaat als voorbeits

verfvoorschrift III.
Het gebeitste garen moet vóór het verven met lauw water worden gespoeld.

recept 28

groenachtig geel

150% wouw
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III
De kleuring wordt heel mooi als een vertinde koperen ketel wordt gebruikt. In hetzelfde bad kan nog een heel mooi lichtgeel worden geverfd, dat echter niet erg lichtecht is.

recept 29

helder geel

200% gedroogde wouw
20% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III, verftemperatuur 90°C.
Een nakleur is hieruit ook nog te verkrijgen en wel met dezelfde voorbeits, maar dan kokend geverfd. Het resultaat is een wat troebel en groener geel.

ijslands mos

recept 11

goudgeel

50% wouw, gedroogd
2% kaliumbichromaat) voorbeits
1,5% wijnsteen)

verfvoorschrift III, verftemperatuur 90°C. De nakleur geeft met dezelfde voorbeits een ongeveer gelijk, maar lichter geel.

recept 13

licht goudgeel

20% wouw, gedroogd
2% kaliumbichromaat voorbeits

verfvoorschrift III.
Het gebeitste garen moet vóór het verven gespoeld worden met lauw water.

cetraria islandica

farm. naam: lichen islandicum
verzameltijd: het hele jaar
gedroogd verkrijgbaar

recept 15

matgeel

100% ijslands mos
25% aluin
6% wijnsteen) voorbeits

verfvoorschrift III.

De nakleur geeft met dezelfde voorbeits een grauwegeel. In een vertinde koperen ketel worden beide kleuringen helderder en wat lichter.

recept 17

wasgeel

200% gedroogd ijslands mos
12% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

recept 49

bruin

400% gedroogd ijslands mos
verfvoorschrift I, dan ontwikkelen volgens voorschrift II gedurende $\frac{1}{2}$ uur met

3% kaliumbichromaat

recept 50

lichtbruin

200% gedroogd ijslands mos
verfvoorschrift I, dan ontwikkelen volgens voorschrift II gedurende $\frac{1}{2}$ uur met

3% kaliumbichromaat

recept 139

bruinachtig olijfgroen

400% gedroogd ijslands mos

verfvoorschrift I, daarna ontwikkelen volgens voorschrift II met

10% kopersulfaat gedurende $\frac{1}{2}$ uur

Met 200% ijslands mos en 5% kopersulfaat krijgt men een iets lichtere kleur.

recept 16

wasgeel

400% ijslands mos, gedroogd

verfvoorschrift I

recept 32

bronsgeel

200% gedroogd ijslands mos
3% kaliumbichromaat als voorbeits

verfvoorschrift III. Indien men ontwikkelt met 3% ijzer-sulfaat volgens voorschrift II, krijgt men een grauwegeel.

recept 37

roodachtig geel

200% gedroogd ijslands mos
verfvoorschrift I

recept 140

olijfgroen

200% gedroogd ijslands mos
5% kopersulfaat als voorbeits
verfvoorschrift III

zaagblad

serratula tinctoria

farm. naam: herba serratulae
tinctoriae

verzameltijd: juni, juli, vóór
de bloei

recept 22

messinggeel

200% zaagblad, gedroogd
10% kopersulfaat in het verfbad

verfvoorschrift IV

Als nakleur krijgt men met ongebeitst garen, zonder opnieuw toevoegen van kopersulfaat, een ietwat helderder messinggeel.

recept 6

helder geel

100% zaagblad, gedroogd
15% aluin als voorbeits

verfvoorschrift III

---o---

Adressen van leveranciers van gedroogde planten en chemicaliën:

- 1) Jo de Boer, Zeilstraat 10, Volendam
- 2) Het Kruidenhuis, Nieuwmarkt 24, Amsterdam
- 3) Fa. Smeets, Rijnstraat 68, Arnhem
- 4) De Spaanse Vlieg, Nwe. Ebbingestraat 92, Groningen

literatuurlijst

Art of Cleaning, Dyeing etc.	Thomas Love (Longmans, Green, 1854)
Art of dyeing wool, silk and cotton	Translated from the French, M. Hellot 1789
Art of dyeing	Translated from the German, 1705. Reprint 1913
Leonard Williams, 1907
Arts and Crafts of older Spain	Bentham and Hooker, 1924
Britisch Flora	Franklin Beech, 1902
Dyeing of wollen fabrics	Pellew (McBride, New York, 1928)
Dyes and dyeing	Violetta Thurstan
Egyptian Horticultural Journal, 1924, Articles on dyeing	
Elements of the art of dyeing	Berthollet, 1791
Family dyer and scourer	Wm. Tucker, 1818
Farvning med Planter	H. Christensen, 1917
Geïllustreerde Flora van Nederland	Heimans, E., H.W. Heinsius, Jac. P. Thijsse
Hemfärgning med Växtammen	Beda Larson, 1920
Manual of dyeing	James Napier (Griffin, Glasgow, 1853)
Notes on spinning and dyeing wool	M. Holding
Practical book of oriental rugs	Griffin Lewis
Philosophy of permanent colours	Bancroft, 1813
Scottish clans and their tartans	Anon (Johnston, Edinburgh)
Scouring and dyeing with vegetable dye recipes	K. Grasett (London School of weaving)
The Observers book of lichens	Alvin, K.L., K.A. Kershaw (F. Warner & Co. London)
The use of vegetable dyes	Violetta Thurstan
Useful plants	Sowerby
Växtfärgning for skansk könstvävnad	Ebba Billing
Vegetable dyes	E. Mairet (Faber & Faber, 1939)
Ver à soie du ricin	E.W. Adair
Wir färben mit Pflanzen	Kurt Hentschel, 1941
Woad Plant and its dye	J.B. Hurry (Oxford Press)

Index op nederlandse naam

nederlandse naam	recept nr.	blz.	botanische naam
adelaarsvaren	155	22	pteris aquillinum
appel	33,156	22,23	pirus malus
berberis	157	22,23	berberis
beredruif	129,130,149	23	arctostaphylus uva
berk	1,2,38,52,63,64 66,65,144,145	24,25	(ursi betula alba
bingelkruid (overblijvend)	159	25	mercurialis (perennis
blauwhout	160,161,162,163 164 en bijz.kl.st.	25,26	haematoxylin (campeachianum
boerewormkruid	25	11	(tanacetum vulgare
bosbes	46,47,150,165	27	vaccinium myrtillus
braam	166	27,28	rubus fruticosus
brem	167	28	cytisus scoparius
cochenille	121,122,123,124 125,168,169,170 171,172,173,174 175 en bijz.kl.st.	28 28 29 30,31 32,11	coccus cacti
cudbear (litmus) den	zie bijz.kleurst. 34,151,199	17 32	picea abies
dotterbloem	176	32	caltha palustris
eik	53,148,210	32,33	quercus robur
els (zwarte en grauwe)	19,54,55,148	33	alnus incana alnus glutinosa
es	156	23	
fluitekruid	27	33	
fustic	177,178,179 en bijz. kleurst.	33,34 12	anthriscus sylves- (tris
gagel	7,59,131	34	morus tinctoria
galappelen	152,153,154	35	myrica gale
gaspeldoorn	180	35	gallae
gulden roede	181	35	ulex europaeus
hertshooi (St.Janskruid)	182	36	solidago virga- (aurea
iers mos	62,141,142	36	hypericum perfo- (ratum
indigo	zie bijz. kleurst.	12	cladonia rangife- (rina
jacobskruiskruid	183	36	indigofera tincto- (ria
jeneverbes	184	36	senecio jacobaea
kamille	5,185	37	juniperus communis
kastanje (paarde)	40,41,42	43	anthemis tinctoria
korstmos	31	37	aesculus hypocas- (tanum
korkum	zie bijz. kleurst.	14	alectoria sarmentosa
korstmos	14,30,61,136	37,38	of bryopogon jubatum
korstmos	51	38	curcuma tinctoria
			evernia, ramalina
			parmelia saxatilis
			parmelia omphalodes
			sticta pulmonaria

nederlandse naam	recept nr.	blz.	botanische naam
korstmos	137,138	38	parmelia physodes
korstmos	18	39	peltigera
korstmos	36	39	usnea barbata
krap (meekrap)	69 t/m 187	39,40	rubia tinctoria
	188,189,190	41	
	en bijz.kleurst.	15	
kutch	186,bijz.kl.st.	42,15	
liguster	191	42	ligustrum vulgare
lis (gele)	192	42	iris pseudacorus
litmus (cusbear)	zie bijz.kleurst.	17	
lorik	193	42	larix
lijsterbes	147	42	sorbus aucuparia
moerasspiraea	194	42	spiraea ulmaria
mossen	zie bijz.kleurst.	16	parmelia omphalodes
	idem	17	parmelia parietina
	idem	17	ramalis scopulorum
	idem	17	peltigera canina
	idem	17	sticta pulmonacea
	idem	17	lecanora tartarea
	idem	16	parmelia saxatilis
paardestaarten	9,26,134	43	equisetum arvense
peer	195	44	pirus communis
perzikkruid	23	44	polygonum persicaria
perzische bessen	196,197 en bijz.kleurst.	44 18	
riet	198	44	phragmites communis
sleedoorn	68,213	45	prunus spinosa
spar	34,151,199	45	picea abies
			picea excelsa
sporkehout	56,67,200	46	rhamnus frangula
st. janskruid	182	36	hypericum perforatum
struikheide	24,48,55	46	calluna vulgaris
	132,201	47	
sumak	zie bijz.kleurst.	18	rhus coriaria
tormentil	60	47	potentilla tormen-
umbilicalia	211	48	(tilla)
postulata			
ui	35,202	47,48	allium cepa
verfbrem	3,4,21,58,203	48,49	genista tinctoria
verfeik	zie bijz.kleurst.	18	quercus tinctoria
vlier	204	49	sambucus nigra
vogelkers	39,156	49,50	prunus padus
vrouwenmantel	135	50	alchemilla vulgaris
walnoot	43,44,45, 57,205	50 51	juglans regia
walstro (noord, echt, glad)	81 tot 128, 206	51	galium boreale, g. mollugo, g. verum
wede	207	51	isatis tinctoria
winterbitterling	208	52	chlora perfoliata
wolfspoot	212	52	lycopus europea

nederlandse naam	recept nr.	blz.	botanische naam
wouw	10,11,12	52	reseda luteola
	13,28,29	53	
	209	53	
ijslands mos	15,16,17	53	cetraria islandica
	32,37,49	54	
	50,139,140	54	
zaagblad	6,22	55	serratula tinctoria
zuring	zie vorige blz.		

---o---